

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 150

Ocak - Şubat 2017

İŞÇİ SAĞLIĞI

İŞ GÜVENLİĞİ

ERGONOMİ

İŞ HİJYENİ

ÇEVRE

TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ

ÇOCUK EMEĞİ

KADIN

SOSYAL POLİTİKA

NÜFUS

SOSYAL HEKİMLİK

• Nusret Fişek 102 Yaşında Etkinlikleri Kapsamında Bir Resim Sergisi

• Prof.Dr. Nusret H.Fişek 102 Yaşında Anma Konuşması

• Farklı Grupları Karşılaştırmada Bir Yöntem: Direkt ve İndirekt Standardizasyon

• Yapı İşlerinde İş Kazaları Nasıl Önlenir ?

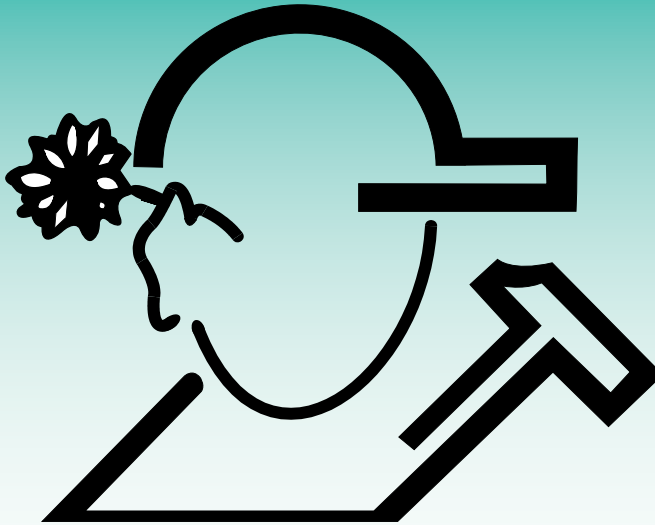
• Yaratıcı, Atılcı ve Kararlı Bir Eğitim Önderi : Mehmet Rüştü Uzel

• Yıkılmadık Ayaktayız (Tarımda Kamu Girişimciliği)

• İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :

Plastik Üretim Makinasının Silosuna Hammadde Yüklenmesi

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuza
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü'nün 35. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 25. Yılı*

www.fisek.org.tr

Nusret Fişek 102 Yaşında Etkinlikleri Kapsamında Bir Resim Sergisi

BAŞAK ÇETİN'İN

"BİR TAVŞANIN PEŞİNDE 5 YIL" ADLI FOTOĞRAF SERGİSİ ÜZERİNE

Nurgök ÖZKALE

"Geç kaldım, geç kaldım! / Randevuma çok geç kaldım!/Merhaba, hoşça kal demeye vaktim yok / Geç kaldım, geç kaldım, aman, çok geç kaldım!" diye başlar söze Beyaz Tavşan; Lewis Carroll'un Alice Harikalar Diyarı kitabında.

Yedi yaşında küçük bir kız çocuğu Alice, kız kardeşleriyle birlikte bir dere kenarında otururken, Beyaz Tavşan ile karşılaşır. Beyaz Tavşan, randevusuna geç kalmıştır ve kendi kendine söylenerek koştaktadır. Alice merakla arkasından gider. Beyaz Tavşan'ın bir delikten içeri girdiğini görür. Tavşanın peşinden o da deliğe girer. Birdenbire bir kuyudan aşağı; derinlere ve daha derinlere doğru düşmeye başlar.

Fotoğraf sergisi "**Bir Tavşanın Peşinde**" adını taşıyor. Başak Çetin, sergi için hazırlanırken, Lewis Carroll'un "**Alice Harikalar Diyarında**" kitabından esinlendiğini belirtmiş. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı yararına hazırlanan bu sergiyle, (beş yıl) peşinden koştuğu tavşan(ları) ve dağarcığında biriktirdiklerini bizimle paylaşmak istiyor; sergiden elde edilecek tüm gelir ise vakfa bağışlanacak.

Bu maceranın büyüüne kapılıp Çağdaş Sanatlar Merkezi'ndeki Abidin Dino sergi salonuna giriyorum. Girer girmez:

"Burada hepimiz deliyiz!

...ve Sen!

Bir daha dışarı nasıl çıkacağını hesaba katmadan, kendini delikten içeri bırakmaya hazır mısın?" diyen bir yazıyla karşılaşıyorum.

Bu uyarı, kılık değiştirmiş açık bir davet aslında. Hayat, zaten sonunu bilmeden atıldığımız bir macera, deli olduğu söylenenler, üçüncü gözü açılmışlar; kimselerin görmediğini görenler değil mi?

Sol taraftaki duvarda, Başak Çetin'in sergi ile ilgili yazdıklarını okuyorum.

Yazının hemen yanına, sarmal bir merdiven fotoğrafı asılmış. Fotoğrafın ortasındaki deliğe doğru yaklaşıyorum. İçeriye doğru eğiliyorum. Deliğin ortasında bir ayna var ve aynada kendimi görüyorum.

Bu macera, kendime doğru bir yolculuk mu yoksa ?

Kafamdaki meraklı, daha fazla sormadan, kendimi delikten içeri bırakıyorum.

Duvarın ilerisinde, minicik kareler şeklinde başlayıp, dalgalandıkça büyüyen ve ileri doğru saçılan fotoğraflar yerleştirilmiş. Hem kitabın kurgusuyla uyumlu, hem de adım attığım salon-
daki diğer fotoğraflarla karşılaşmaya hazırlıyorlar beni.

Başak Çetin fotoğrafları, canlı renkleriyle beni içlerine çekiyor hemen. Başak Çetin, aldığı mimarlık eğitiminin sağladığı iç görüyle, fotoğraf ve mekân ilişkisini de göz önünde bulundurarak sergilemiş fotoğraflarını. Fotoğraf, bulunduğu mekândan bağımsız düşünülemez çünkü. Fotoğraf, ona bakan göze, yer aldığı mekân ve sergileniş

biçimi, kadrajının yatay ya da dikey oluşu; çerçevesi ya da çerçevesizliğiyle de bir şeyler söylemek ister.

Başak Çetin, meraklı, heyecanlı ve tutkulu; ömür boyu bir şeyler öğrendiğimiz bu yolculukta, kendisine "heyecanlı" kontenjani ayrılmasını talep eden bir fotoğrafçı.

Doğa ona baktığı her şeyde "fotoğrafı" görecektir göz vermiş. Gördüğü şeylere karşı ilk tepkisi heyecanla ve sevinçle "Ah, ne güzel!" demek oluyor. Bu duygu harekete geçiriyor Başak Çetin'i, kendisini heyecanlandıran şeylerin fotoğrafını çekiyor, onların peşinden gidiyor.

Başak Çetin, gözünü fotoğraf makinesine emanet edecek; onlara "Yutmi" ve "Yutmi Jünyır" adlarıyla kişilik katacak kadar da alçakgönüllü bir fotoğrafçı.

Hatta Yutmi, bu hayatta görüp geçirdikleri sebebiyle, "vertigo" sahibi olacak kadar hassas – ona fotoğraf makinesi demeye dilim varmıyor– bir kişilik.

Salonda dolaştıkça estetik düzeyi yüksek, insanı coşturan, dengeli ve hikâyesi olan fotoğraflar görüyorum. Kimi zaman hikâyenin ayrıntıda gizli olduğunu gösteriyor bu fotoğraflar bana. Kendimi bir karınca gibi hissediyor, beni kuşatan koskocaman dünyaya şaşkınlıkla bakıyorum. Çöpün içindeki renk çümbüşünün müziğini dinliyorum. Bir fotoğrafta renkleri tersine çevirmenin, diğerinde hataya doğru gibi, bir başkasında dünyaya tepe taklak bakmanın keyfini çıkarıyorum. Başak Çetin'in evreni içinde yeryüzündeki bütün insanlar, hatta sualtındaki bütün canlılar ve gökkuşağındaki bütün renkler mevcut.

Başak Çetin, heyecanını, sevincini ve tutkusunu bana da geçiriyor; yaşamın o biricik anlarıyla temas etmemi sağlayarak eşsiz deneyimler yaşıtıyor. Gözüm gönlüm açılıyor, içim genişliyor. Benzersiz bir doygunluk duygusuyla doluyorum; fotoğraflar dokunabileceğim kadar yakınıma sokuluyor. Kendimi bambaşka biri gibi hissederek çıkıyorum salondan dışarı.

Bu fotoğraf sergisi, gördüğüm fotoğrafların yanı sıra, bir kitaptan ilham alan sergileniş biçimiyle de göz dolduruyor, fotoğraf sergileri içindeki özgün yerini alıyor.

Şimdi sıra sizde! Sergiyi gezenler, çok hoş bir şekilde tasarlanmış, sergideki fotoğrafların ve Yutmi'nin yazılarının da yer aldığı kitabı ve küçük boyutlarda özel olarak hazırlanmış diğer fotoğrafları da alabilirler.

"Alice'i küçükliğünden beri tanırım. Ev diye adlandırabileceği bir yer istedi daima." diyor Beyaz Tavşan. Başak Çetin'i yaklaşık iki yıldır tanıyorum. Tanımdan mutluluk duyduğum bir fotoğrafçı; o da benim tavşanlarımdan.

Beyaz Tavşan: Harikalar Diyarını kurtardın Alice. Bahçedeki çiçekleri senin açtığını düşünüyorum.

Alice: Aaa, ben bunu asla yapamazdım. Sadece özel biri çiçeklerin açmasını sağlayabilir.

Prenses: Sana bir sır vereyim mi Alice? Özel olduğunu düşündüğü kadar özeldir insan.

Beyaz Tavşan: Birçok insan Harikalar Diyarı'na gelip gitmiştir ama yalnızca en özel olanlar, doğru bir şekilde anlamıştır ki..."

Alice: 'Aşkı bulmalı!' mı diyeceksin? Beyaz Tavşan: 'Kendini' bulmalı insan!

Alice'in Harikalar Diyarında yaşadığı gibi, bir tavşanın peşinde başladığı beş yıllık macera sayesinde önündeki bütün kapılar kendine açılmış; Başak Çetin kendini bulmuş bu macera sonunda.

Girdiğim sergi salonunda, baktığım bu fotoğrafların derinlerine indikçe, aslında Harikalar Diyarı'nda olduğumuzu anlıyorum. Dünya, mucizelerle dolu, her gün onlarca şeye şaşıtığımız Harikalar Diyarı değil mi aslında? Niye renklerini kaybedip, tatsız tuzsuz bir yermiş gibi görünüyor ki bazen?

Başak Çetin, fotoğrafları aracılığıyla bize, herkesin kendini bularak "bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçe" ve rengârenk yaşaması gerektiğini gösteriyor. Aksi takdirde "Peşinden koşacağınız tavşanlarınız hiç eksik olmasın!" diye diler miydi bizim için?

Fotoğraflar:

Necla Aytuna ve Yasemin Şenyurt

BİR TAVŞANIN PEŞİNDE 5 YIL

Başak ÇETİN

Alice Harikalar Diyarında'yı okumayanınız pek azdır sanırım. Bu sergi ve kitap hazırlanırken, Alice ve onun peşinde koştuğu tavşandan esinlenilmiştir. Hepimizin zaman zaman peşinden koştuğu bir tavşan ve o tavşan sayesinde keşfettiği bir harikalar diyarı olmuştur. Benim de hayatımda peşine takıldığım tavşanlar, karşıma çıkan Cheshire kedileri oldu ve iyi ki de oldu. Hepsi de kendimi, hayatı, güzellikleri ve acıları keşfetmem yolunda bana bilerek ya da bilmeyerek öncülük ettiler. Tavşanlar aslında her yerde... ve hepimiz, zaman zaman o harikalar diyarına gidiyoruz. Fakat kaçımız bunun farkında? Ben kimisiyle hala çay partileri yapmaya devam ediyorum. Kimisi yeni diyarlara doğru koşuyor. Kimisi Yutmi'den önce girdi hayatıma, kimisi Yutmi'den sonra. Laf aramızda -kendi pek farkında değil ama- Yutmi de bu tavşanlardan biri.

Yutmi kim mi?

Yutmi, benim fotoğraf makinemin adı. Aslında fotoğraf makinesi dediğimiz şey, gerçekte bir yutma makinesi değil mi? İnsanı yutuyor, zamanı yutuyor, renkleri, görüntüleri yutuyor. İşte onun için ben ona Yutmoğraf, kısaca Yutmi dedim.

Biz Yutmi ile yalnızca fotoğraf çekemedik. Yeri geldi duygulandık şiirler

yazdık, yeri geldi Sinop'ta tanıştığımız bir balıkçının öyküsünü fotoğrafladık. Birlikte pek çok şehir, birçok ülke gezdik. Yutmi beş yıl boyunca bana yol arkadaşlığı yaptı. Yaşı olmayan bu sergi ve bu kitapta, Yutmi ile birlikte geçen beş yıllık ortak yaşamımızdan seçmeler yer almaktadır. Yutmi bana yoldaş oldu, arkadaş oldu, sırdaş oldu... Yazıklarımı onun yuttukları birleşti blog oldu. İçimdeki çocuğa sarıldı can oldu...

Yutmi,

Sevgili tavşanım, kadim dostum; bana uzattığın dalı ve dostluğunu unutamam, iyi ki varsın, çok ama çok teşekkür ederim. Birlikte daha nice beş yıllar olsun...

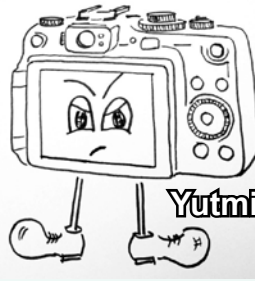
Ben kim miyim?

"Gökten düşmüş yerlere saçılmışım, Büyümemiş küçük bir kadınımsım, Bazısı için uzak bir rüyaymışım, Sonunda senin gibi insanmışım..."

Bu serginin bizim için anlamı büyük;

Öncelikle bu sergi, benim Yutmi'ye teşekkürümdür. Hayatıma giren tüm tavşanlara ve bu sergide emeğe geçen tüm dostlara buradan tekrar teşekkür ederim.

Ayrıca ilk sergimizde de olduğu gibi, bu serginin de gelirini Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı'na bağışlamak istiyoruz. Aydınlık bir gelecek için küçük bir katkı da biz koyabilirsek ne mutlu bize...

Serginin küçük ziyaretçileri..

Prof.Dr.Nusret H.Fişek 102 Yaşında ANMA KONUŞMASI

Değerli Toplum dostları,

Her 3 Kasım'da olduğu gibi, bu yıl da Prof.Dr.Nusret Fişek'in 102.doğum ve 26.ölüm yıldönümünde yine birlikteyiz.

"Biz bize kaldık, kendimizle... Sırtımızı dayayacak ne bir dost arar olduk, ne aşk... O iyi insanların ardından bir kova su bile dökemedik şaşkınlığımızdan... Güzel atlarını sürdüler batan güneşe doğru, toz duman!

Öyle çöllerde dimdizlak kalakaldık... Mecnun oluruz sandık, dağları görünce Ferhat dedik kendimize... Peşlerinden gidecek kadar gücümüz vardı, sorun şuydu ki; ne onlar kadar iyi olabildik. Ne de kaldığımız yalan dünyadakiler kadar kötü...

Arada kaldık, sıkıştık kendi içimizde. Zihnimizi dayadık kafatasımıza... Baş başa verdik. Beşinci günün şafağında gözlerimiz ufukta bekledik. Gülme. Yaptık işte bir cahillik... İçimize attık, göz kaçırdık, söz esirgedik. En karakersiz renktir gri... Yoruldum, oynamıyorum..."

Hepimiz Yaşar Kemal'in dizelerindeki gibiyiz.Ama unutmayın, "Yorulduğum oynamıyorum" dedikten hemen sonra yine meydanlardaydık.

Geçen yıl çağrımızda şöyle demiştik :

Karanlık koyulaşüyor. Bir çok alanda Cumhuriyet'in değerlerine karşı yoğun bir saldırı ile karşı karşıyayız. Ama biz nefes aldığımız sürece yüksek sesle doğruları söylemeye devam edeceğiz. Ve inanıyoruz ki, siz dostlarımızla birlikte, yanyana omuz omuza yürüyeceğiz.

Karanlıklar aydınlığa dönüşene kadar her yıl aynı çağrıyı yineleyeceğiz. Çünkü bizler, yalnız ve güçsüz bırakılıp, sindirilmek isteniyoruz. Korkutulup, mücadeleden uzaklaştırılmak isteniyoruz.

Toplumlari yönetmenin en kolay yolu yüreklerle korku salmaktır. Onlari hiç bir şey yapamayacaklarına, çaresiz ve yalnız bireyler olduklarına inandırmaştır. Karanlığın gittikçe koyulaştığı, insanların korkuyla terbiye edileceğine inanan düşüncenin kol gezdiği günümüzde, yüreğini korkunun karanlığına kapamış sizler gibi yürekli insanlar var.

Dünyanın dört bir yanından çığlıklar yükseliyor. Dünyanın dört bir yanı kan içinde. Dünyanın dört bir yanı alev alev. Giden canlar her gün ağızlarda yükselen sayılar oldu. Sanki nasırlaştı yürekler. Ne hak kaldı, ne hukuk. Suskunluk, çaresizlik çığlık çığlığa. Duyabilen kulaklar, hissedebilen yürekler var biliyoruz. Ve biliyoruz ki, siz dostlarımızla birlikte yan yana omuz omuza karanlıklar aydınlığa dönüşene kadar yürüyeceğiz.

Victor Hugo'nun dizeleriyle bir türkü tutturacağız.

"Başla şarkına ey namuslu halk gün işirken,

Tükür kocamış yüzyılın suratına ..

Söyle özgürlüğün şarkısını bağıra bağıra ..

Siz de kulak verin ey zorbalar

Kükreyen aslan gibi nasıl

Şarkı söyler durur halk.

Zorbalar size söylüyorum

(21 Kasım 1914 – 3 Kasım 1990)

Sağlıkçıların Başöğretmeni
Halk Sağlığı Önderi
Kalpaksız Kuvayı Milliyeci

Şunu bilin hiç biriniz yenemeyecek insan oğlunun yüreğini.

Öyle susadılarki sevgiye ve kardeşliğe

Artık hiç durmaz, atlar giderler
Bir sabahdan, bir sabaha,
Bir aydınlıktan, bir aydınlığa."

Nusret Fişek ve onun gibi yarınlara ışık tutan mücadele insanları bugün yaşamıyor olsalar da saçıtlıkları ışık hala bize yol gösteriyor.

Nusret Fişek, diyor ki: "Akan dereyi geri çevirmeye çalışıyorlar. Dere, önüne konulan bentlerle bir süre için durdurulabilir; fakat günün birinde sular o bentleri yıkarak yoluna devam eder. Çağdaşılaş giden bilim yolu da böy-

ledir. Dogmalarla bilim yolu bir süre kapatılabilir. Fakat bu geçicidir."

Nusret Fişek ve onun gibi yol göstericiler, yaşamı caddiye alıp; her aşamada yaşamdan ders çıkardılar. Toplumsal sorumluluklarını eyleme dönüştürme yürekliliğini gösterdiler. Aydınılığı görmek istiyorsak soracağız kendimize: Nazım Hikmet'in dizelerindeki gibi soracağız kendimize. Yaşamak ama nasıl ?

Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın
bir sincap gibi mesela,
yani, yaşamının dışında ve
ötesinde hiçbir şey beklemeden,
yani bütün işin gücün yaşamak
olacak.

Yaşamayı ciddiye alacaksın,
yani o derecede, öylesine ki,
mesela, kolların bağlı arkadan,
sırtın duvarda,
yahut kocaman gözlüklerin,
beyaz gömleğinle bir laboratuarda
insanlar için ölebileceksin,
hem de yüzünü bile görmediğin
insanlar için,
hem de hiç kimse seni buna
zorlamamışken,
hem de en güzel en gerçek şeyin
yaşamak olduğunu bildiğin halde.

Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki
yaşamayı,
yetmişinde bile, mesela, zeytin
dikeceksin,
hem de öyle çocuklara falan kalır
diye değil,
ölmekten korktuğun halde ölüme
inanmadığın için,
yaşamak yani ağır bastığından.

Nusret Fişek yaşamı boyunca,
yaşamı ciddiye aldı.

1933 Üniversite Reformu'nun mimarı İsviçreli Pedagog Prof.Albert Malş, çok geniş ve ayrıntılı ön-inceleme raporunda profesörlerin özelliklerini tanımlarken şöyle diyordu :

- Öğrencilerle diyalog kuran onları derse katan,
- Örnek ve yönlendirici kişiliği olan,
- Çağdaş bilgileri aktaran dinamik,
- Bilgilerini halka anlatan ve onunla paylaşan bir bilim insanı.

Bu rapor yazıldığında Nusret Fişek, tıp fakültesinin 1.sınıfında öğrenciydi. 1938'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni birincilikle bitirdiğinde, üniversite reformunun o ilk heyecan dalgası içinde yoğunlaşmıştı. Nusret Fişek, yaşamı boyunca Malche'in tanımladığı gibi bir profesör olmaya çalıştı.

1983-1990 yılları arasında Türk Tabipleri Birliği'nin Başkanlığı'nı yaptı. Türkiye'nin en çalkantılı dönemlerinden biri olan bu dönemde, ölüm cezasına karşı çıktıkları için yargılandı. Cezaevi koşullarının geliştirilmesi, ölüm oruçlarında zorla beslemenin ve insan hakları ihlallerinin engellenmesi için, Adalet Bakanlığı üzerinde sivil baskı kurdu ve belli ölçüde düzeltmeler sağladı.

Toplumsal sorumluluğunun ve eyleme dönüştürme yürekliliğinin gereği olarak, İnsan Hakları Derneği'nin, Atatürkçü Düşünce Derneği'nin, Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre İçin Sağlıkçılar Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı.

Yani Nusret Fişek, bir bilim adamının aynı zamanda bir toplum önderi olması gerektiğinin bilincinde, bir karanlık düşmanıydı. Hiçbir zaman

Anımsa

"Bana ne!" demedi. Nazım Hikmet'in dizeslerini dilinden düşürmezdi.

Ben yanmasam
Sen yanmasan
Biz yanmasak
Nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa...

Değerli Toplum Dostları,
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, beş yıldır,

"çocuğun insan hakları ödülü"nü veriyor. Bu yıl ödül, tarımda çalışan çocukların sorunları üzerine araştırmalar yapan ve tarımda çocuk işçiliği ile mücadele eden Kalkınma Atölyesi'ne verildi. Ödülünü almak üzere Kalkınma Atölyesi Genel Sekreteri Ertan Karabıyık'ı, ödülünü vermek üzere Vakıf Başkanı Oya Fişek'i davet ediyoruz.

Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Vakfı Başkanı Oya Fişek, "Çocuğun İnsan Hakları Ödülü"nü kazanan Kalkınma Atölyesi'nin Genel Sekreteri Ertan Karabıyık'a verirken.

Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi'nin düzenlediği "Nusret Fişek Halk Sağlığı Araştırma ve Teşvik Ödülü"nü kazanan Dr. Utku Urgan, Dr. Özlem Onat, Dr. Seher Palanbek ve Dr. Çiğdem Çağlayan'a Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi İkinci Başkanı Prof. Dr. Sinan Adıyaman verdi.

Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi 25 yıldır Nusret Fişek Halk Sağlığı Ödülü vermekte. Bu yıl Nusret Fişek Halk Sağlığı Araştırma ve Teşvik Ödülü'nü Dr. Utku Urgan, Dr. Özlem Onat, Dr. Seher Palanbek, Dr. Çiğdem Çağlayan kazandı. Gerekçesi : Ülkemizde boya sanayi, hemen her ilde küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler ile yaygındır. Boya üretiminin, toplum ve çevre üzerine etkilerini, kapsamlı bir değerlendirme ile ortaya koyan "Boya Sanayi Çevre ve Sağlık: Türkiye ve Kocaeli'nde Durum" başlıklı çalışma, genç araştırmacıların bu alanda gelecekte yapacakları analitik çalışmalara yol göstermesi ve konunun özendirilmesi amacıyla değerli bulunmuştur.

Ödülü almak üzere Dr. Utku Urgan, Dr. Özlem Onat, Dr. Seher Palanbek, Dr. Çiğdem Çağlayan'ı, ödülü vermek üzere Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi İkinci Başkanı Prof.Dr.Sinan Adıyaman'ı davet ediyoruz.

Atatürk diyor ki :

Sanatçı, toplumda uzun çabalardan sonra alında ışığı hisseden ilk kişidir. Bir millet ki, resim yapamaz; bir millet ki, heykel yapamaz; bir millet ki, fen-nin gerektirdiği şeyi yapamaz; o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur. Bir millet, sanat ve sanatçıdan yoksunsa tam sanata sahip olamaz.

Sıra, Sevda Cenap And Müzik Vakfı tarafından düzenlenen Sanata Saygı sunumunda:

Sanata Saygı (Barış Dinletisi + Dans Gösterisi)

Devinimler Yaşama Sevinci Dans Topluluğu

Genel Sanat Yönetmeni: Gülüm Pekcan Şimşir

Platform Dans Tiyatrosu

Genel Sanat Yönetmeni: Deniz Atlı
Ankara Üniversitesi "ADA" Kültür ve Sanat Öğrenci Topluluğu

Genel Sanat Yönetmeni: Özgür Adam İnanç

Sizleri laik Türkiye Cumhuriyeti'nin genç sanatçılarıyla başbaşa bırakıyoruz.

*Halk Sağlığı Önderi
Prof.Dr.
Nusret H.Fişek'i
Doğumunun 102.
ve Ölümünün
26. Yıldönümünde
Saygıyla Anıyoruz.*

Farklı Grupları Karşılaştırmada Bir Yöntem: DİREKT VE İNDİREKT STANDARDİZASYON

Ferhat YILDIZ^(*),
ferhat.yildiz@adu.edu.tr

Pınar OKYAY^(**)
pinarokyay@hotmail.com

Bu yazıda, standardizasyon işle-
mi, A) Standardizasyon Tarihi;
B) Standardizasyon Tanımı;
C) Standardizasyon Yöntemleri:
Direkt ve İndirekt Standardizasyon
ve D) Sonuç, olmak üzere dört bölüm
halinde anlatılmıştır.

A) Standardizasyon Tarihi

19. yüzyılda İngiltere’de, halk sağlığı alanında önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Halk sağlığı alanında yapılan bu çalışmalar, **kaba ölüm hızının** yeterli olmadığını göstermiştir. Bunun üzerine ilk İngiliz halk sağlığı reformcularından olan Sir Edwin Chadwick, popülasyonun sağlık durumunu göstermesi açısından ortalama ölüm yaşı kavramını ortaya çıkarmıştır. Neison ise; yaşlı popülasyonlarda ölümün doğal olarak daha çok olacağını ve buna bağlı ortalama ölüm yaşının daha yüksek beklenmesinden dolayı Chadwick’in ortaya koyduğu bu belirtecin yetersiz olduğunu öne sürmüş ve 1884’te ilk defa *direkt ve indirekt standardizasyon* tanımlarını ortaya koymuştur. Ogle, 1892’de ilk uluslararası standardizasyon önergesini oluşturmuştur. Bu süreci takip eden yıllarda, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), standardizasyon kavramını geliştirmiş ve bugünkü haline getirmiştir (Ahmad BO, 2001: 4-5).

B) Standardizasyon Tanımı

Doğuşta beklenen yaşam yılı yıllar içinde artmaktadır. Bunun sonucu olarak da mortalite ve morbidite verileri değişmektedir. Hem Dünyada, hem de ülkemizde yaşlılığa bağlı ölümler ile kanser, diyabet, hipertansiyon, iskemik kalp hastalıkları gibi kronik hastalıklar artmaktadır (Ahmad BO, 2001: 3; Sağlık Bakanlığı, 2013: 32-34). Ayrıca, bu verilerde cinsiyetin etkisi de yaşla beraber değişmektedir. Erkekler, kadınlara göre daha erken ölmektedirler (SSA, 2013). Ölümü etkileyen bağımsız faktörler olan yaş ve cinsiyet ölüm hızı gibi hesaplamalarda *karıştırıcı faktörler (confounding factors)* olarak karşımıza çıkmaktadır. Karıştırıcı faktörler; mortalite (morbidite) hızı, prevalans ve insidans gibi hesaplamalarda gerçek değer olduğundan daha fazla veya az hesaplanmasına yol açan faktörlerdir. Örneğin; yaşlı bir

popülasyon ile genç bir popülasyonun ölüm hızlarını ya da kronik hastalık prevalansını karşılaştırdığımızda; yaşlı popülasyonda, yaş etkisinden dolayı bu değerler olduğundan fazla hesaplanacaktır. Bu iki popülasyonun karşılaştırılmasının yapılabilmesi için yaşın bu etkisinin giderilmesi gerekmektedir. Bu prosedüre, “standardizasyon” denilmektedir. Grafik-1’de; A popülasyonu, B popülasyonuna göre daha genç bir nüfusa sahiptir. Her iki popülasyonun nüfusu eşittir, ancak B popülasyonu daha yaşlı olduğu için yaşlı nüfusu daha fazladır. Buradaki kaba ölüm hızlarına bakarak, B nüfusunda ölümlerin daha çok olduğunu ve burada sağlık koşullarının daha kötü olduğunu söylersek hata yapmış oluruz. Dikkat edersek, B popülasyonunun nüfus piramidi, gelişmiş bir ülkenin nüfus piramidine benzer ve dolayısıyla burada sağlık koşulları daha iyi olmalıdır. Dolayısıyla, sadece kaba ölüm hızına bakarak bu iki popülasyon hakkında yorum yapmak hatalı olur. Kaba ölüm hızı ile birlikte, o popülasyondaki yaş dağılımını ve cinsiyet dağılımını da bilmek gerekir. Aksi takdirde, yanlış bir çıkarım yapılmış olur.

Yaşa özel karşılaştırmalar, birçok araştırma için gereklidir. Bununla birlikte, yaş grubu kombinasyonları farklı olan popülasyonlar için kaba ölüm hızı gibi karşılaştırmaların sonucu yanıltıcı olmaktadır. Bu sakıncanın giderilmesinin yolu direkt ve indirekt standardizasyon yöntemlerinin kullanılmasıdır (Ahmad BO, 2001:4-5).

C) Standardizasyon Yöntemleri: Direkt ve İndirekt Standardizasyon

Yaşa özel uyarlamalar birkaç şekilde yapılabilir. Bunlardan birkaçı; direkt ve indirekt standardizasyon (Wolfenden HH, 1923: 86; 399-411), geometrik ortalama (Schoen R, 1970: 7:317-24), ortalama eşdeğer ölüm oranları (Hill AB, 1977), yaşam tablosu oranları, Yerushalmy indeksi (Yerushalmy J, 1951: 41; 907-922), kümülatif ölüm oranlarıdır (Breslow NE and Day NE,

1980: 42-81). Yaşa uyarlanmış oranlar içermesinden dolayı demografide ve epidemiyolojide en fazla kullanılan yöntem, direkt standardizasyondur (Ahmad BO, 2001:4-5).

Günümüzde en çok kullanılan yöntemler, direkt ve indirekt standardizasyondur. Tablo-1’de, bu iki yöntemin özellikleri belirtilmiştir (Kirkwood BR, 2003: 263).

C.1) Direkt Standardizasyon

Direkt standardizasyon, çalışma grubunda ele edilen verilerin standart grubun yapısına uyarlanması ile gerçekleştirilir. Standart grup olarak, yaş-cinsiyet birleşimi veya standart popülasyonlar kullanılır. Standardizasyon popülasyonları olarak; Segi (Dünya) standardizasyonu (Segi M, 1960), İskandinavya (Avrupa) standardizasyonu ve DSÖ (Dünya) standardizasyonları en çok kullanılanlardır.

Direkt Standardizasyon ile ilgili örnek Kirkwood’un kitabından (Kirkwood BR, 2003: 263) uyarlanmış olup, Tablo 2’de verilmiştir. Tablo-2’de A köyü ve B köyü gibi iki farklı popülasyonun enfeksiyon verileri verilmiştir. İncelenen enfeksiyonun sıklığı karşılaştırılacaktır. Enfeksiyon sıklığının yaşla beraber arttığı bilinmektedir. Örnekte, incelenen enfeksiyonun A ve köylerinde; yaşa ve cinsiyete göre dağılımları ile toplam nüfus belirtilmiştir. Görülen vaka sayısı, yüzde(%) olarak her iki köy için de hesaplanmıştır.

Enfeksiyon sıklığının yaşla beraber arttığı bilindiğinden, iki köyün değerlerinin karşılaştırılabilmesi için yaşın karıştırıcı etkisinin kaldırılması gerekmektedir. Bu amaçla, öncelikle bir standart grup tercihi yapılır. Bu örnekte; standart grup olarak, A ve B köylerinin toplam nüfusu kabul edilmiştir. A köyünde 0-14 yaş grubu erkek sayısı 18 ve enfeksiyon geçirenlerin sayısı 2’dir, $2 \times 100 / 18 = \%11.1$; bu grupta enfekte olan hasta yüzdesini verir. Aynı hesaplama B köyü için de yapılır. A ve B köylerinde yaşayan 0-14 yaş arası toplam erkek sayısı 39’dur ve bu değer,

A	B
Popülasyon: 1000 kişi >65 yaş: 100 kişi Kaba ölüm hızı: 10/1000	Popülasyon: 1000 kişi 65 yaş: 500 kişi Kaba ölüm hızı: 50/1000

Grafik-1: Genç ve Yaşlı Nüfusun Karşılaştırılması

(*) Araştırma Görevlisi, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

(**) Prof.Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Nüfus

Tablo-1: Direkt ve indirekt standardizasyonun karşılaştırılması (Kirkwood BR, 2003: 263)

	Direkt Standardizasyon	İndirekt Standardizasyon
Gereken Bilgi Çalışma Grubu Standart Grup	Yaşa ve cinsiyete özel oranlar Yaş-cinsiyet birleşimi	Yaş-cinsiyet birleşimi + toplam ölüm (vaka) Yaşa ve cinsiyete özel oranlar (+tüm oranlar)
Yöntem	Çalışma grubu verileri, standart gruba uyarlanır	Standart grubun verileri, çalışma grubuna uyarlanır
Sonuç	Yaşa ve cinsiyete uyarlanmış oranlar	Standardize mortalite (mobidite) oranları (+Yaşa ve cinsiyete uyarlanmış oranlar)
Kullanıldığı alan	Prevalans hesabı	İnsidans hesabı ve mortalite hesabı

tabloda 0-14 yaş yaş grubu hanesine yazılır. Bu değer, bizim standart grubumuzun 0-14 yaş erkek kısmındaki toplam kişi sayısını verir. Sonrasında, oran oranı hesabıyla beklenen vaka sayısı belirlenir.

A köyünde
0-14 yaş grubu erkeklerde;
18 kişide 2 kişi enfekteyse
39 kişide kaç kişi enfektedir?

Bu oran-orantı hesabı ile A köyünde 0-14 yaş grubu erkeklerde enfekte olan kişi sayısı 4.3 olarak bulunur ve ilgili haneye yazılır. Aynı hesaplama, B köyü için de yapılarak ilgili haneye yazılır.

Böylelikle, örneğimizin ilk sütununun değerleri hesaplanmış oldu. Tablo-2'deki örnekte görüldüğü gibi diğer satırlar da aynı hesaplama yöntemiyle hesaplanarak tamamlanır.

Her satır hesaplandıktan sonra, her sütundaki değerler toplanarak, en alt satıra toplam şeklinde ilgili hanelere yazılır.

Hesaplama kısmını tamamladıktan sonra, hesapladığımız değerlerin değerlendirilmesi yapılır. A ve B köylerinde görülen toplam vaka yüzdeleri sırasıyla %31.2 ve %44.2'dir. Bu değerlere bakılarak B köyünde, A köyüne göre %13 oranında daha fazla enfeksiyon görüldüğü söylenemez. Enfeksiyon,

yaşlılarda daha çok görüldüğünden ve B köyü daha yaşlı bir popülasyona sahip olduğundan dolayı standardizasyon değerleri ile değerlendirilmelidir. Yani A ve B köylerinde standardize edilmiş (yaş ve cinsiyete göre uyarlanmış) enfeksiyon prevalansı sırasıyla; %33.9 ve %38'dir. B köyünde standardize edilmiş değer %44.2 iken, standardize değer %38'dir. Eğer standardizasyon yapılmamış olsaydı, bu köy için olduğundan yüksek (over estimation) prevalans hesaplanmış olur ve yanlış çıkarımlar yapılardı. Standardizasyon yapıldığında; yaş ve cinsiyet karıştırıcılığı ortadan kaldırılarak, farkın aslında daha az olduğu görülmüştür.

Tablo-2: Direkt Standardizasyon

Yaş (yıl)	A Köyü	B Köyü	Standart Popülasyon (A köyü + B köyü)							
	Toplam nüfus	Vaka Sayısı	Yüzde	Toplam nüfus	Vaka Sayısı	Yüzde	Toplam nüfus	Beklenen vaka Sayısı		
			%			%		A Köyü	B Köyü	
Erkek										
0-14	18	2	11.1	21	2	9.6	39	4.3	3.7	
15-29	24	5	20.8	16	2	12.5	40	8.3	5.0	
30-49	16	12	75.0	14	10	71.4	30	21.4	23.6	
50 +	7	5	71.4	9	9	100.0	16	11.4	16.0	
Kadın										
0-14	37	3	8.1	15	1	6.7	52	2.8	3.5	
15-29	45	6	13.3	12	2	16.7	57	7.6	9.5	
30-49	17	14	82.4	21	15	71.4	38	27.1	29.0	
50 +	9	7	77.7	12	12	100.0	21	16.3	21.0	
Toplam	173	54	31.2	120	53	44.2	293	99.2	111.3	
Yaş – cinsiyete göre prevalans (%)	33.9	38.0								

Tablo-3: İndirekt Standardizasyon

Yaş (yıl)		Görme Problemi Olmayanlar		Görme Problemi Olanlar		Görme Problemine Bağlı Beklenen Ölüm		Görme Problemi Olanların Oranı	Ölen Kişi Sayısı	Ölüm / 1000 / Yıl	
		Toplam Nüfus	Ölen Kişi Sayısı	Ölüm / 1000 / Yıl		Toplam Nüfus					
Erkek											
30-39		2398	18	7.5		118	4.7	4	33.9	0.89	
40-49		1580	20	12.7		170	9.8	6	35.3	2.15	
50-59		1119	19	17.0		245	18.1	14	57.1	4.16	
65+		620	21	33.9		233	28.2	23	98.7	7.89	
Kadın											
30-39		3110	24	7.7		86	2.7	2	23.3	0.66	
40-49		1612	21	13.0		72	4.3	4	55.6	0.94	
50-59		926	16	17.3		167	15.4	9	53.9	2.89	
65+		269	9	33.5		92	25.5	10	108.7	3.08	
Toplam		11.634	148	12.7		1183	15.7	72	60.9	22.66	
SMR			1.0		3.2 (72/22.66)						
Standardize Ölüm Oranı	12.7		40.64 (3.2x12.7)								

C. 2) İndirekt Standardizasyon

İndirekt Standardizasyon, standart grubun dikkate alınacak değişkene göre verilerinin (yaş, cinsiyet vb) çalışma grubunun mevcut yapısına uyarlanması ile gerçekleştirilir. Direkt standardizasyona göre daha fazla kullanılan yöntem, indirekt standardizasyonudur.

Bu yöntemde standart grup, araştırmada yer alan nüfusun tamamıdır. Tablo-3'te indirekt standardizasyon örnek verilmiştir. Bu çalışmada, enfeksiyonun ölüm riskini artıran en kötü komplikasyonunun görme bozukluğu olup olmadığı ile ilgilenilmektedir. Bu tabloda çalışma grubu, enfeksiyona bağlı görme problemi olanlardan oluşmakta, standart grup ise enfeksiyona bağlı görme problemi olmayanlardan oluşmaktadır. Endemik bir enfeksiyon, yaşla birlikte artmakta ve erkek olanlarda daha çok gözükmetedir. Bu nedenle; yaş ve cinsiyet, karıştırıcı faktörlerdir. Görme problemi olanlar ve olmayanlar için toplam nüfus, ölen kişi sayısı, kaba ölüm hızı tabloda verilmiştir. Yaşa ve cinsiyete göre oranlar verilmiştir. Sonrasında ise hesaplama şu şekilde devam eder.

Örnek:

30-39 yaş arasında standart grupta 2398 kişi mevcut olup, 18 kişi ölmüştür. Çalışma grubunda ise; toplam 118 kişi

vardır. Standart grubun verileri, çalışma grubuna uygulanacağından oran-orantı hesabı ile görme problemine bağlı beklenen ölüm hesaplanır.

Görme problem olmayan 30-39 yaş grubu erkeklerde;

2398 kişide 18 kişi ölmüşse
188 kişide kaç kişinin ölmesi beklenir?

Bu oran-orantı hesabı ile görme problemine bağlı beklenen ölüm 0.89 olarak hesaplanarak ilgili haneye yazılır. Her satır için bu değer hesaplanarak ilgili haneye yazılır. Bu hesaptan sonra, her bir sütun kendi içinde hesaplanarak toplam kısmında ilgili hanelere hesaplanan değerler yazılır. Görme problemi olan grupta gerçek ölüm sayı 72'dir ancak standardize edilerek beklenen ölüm 22.66'dır. Burada, standardize mortalite oranı (standardized mortality ratio - SMR) ortaya çıkar. SMR, gözlenen ölüm ile beklenen ölümün oranıdır.

Standardize mortalite oranı (SMR) = Gözlenen ölüm/Beklenen ölüm

$SMR = 72 / 22.66 = 3.2$ olarak hesaplanır. Bunun anlamı; görme problemi olan grupta, görme problemi olmayan gruba göre ölme riskinin 3.2 katıdır. Bu oran ile, yaş ve cinsiyete göre standardize edilmiş ölüm oranı hesaplanır.

Standardize ölüm oranı = SMR x Kaba ölüm hızı = 3.2 x 12.7 = 40.64

D) Sonuç

Standardizasyon, demografik özellikleri birbirinden farklı popülasyonları objektif olarak karşılaştırmak için önemli ve ihtiyaç duyulan bir yöntemdir. DSÖ, IARC (Uluslararası Kansere Araştırma Ajansı) ve pek çok klinik çalışmada kullanılmaktadır. Carroll; 1975 yılında, "Experimental Evidence of Dietary Factors and Hormone-Dependent Cancer" adlı bir araştırmasında standardizasyon yöntemini kullanarak ülkeler arasında yağ tüketimi ile ölüm oranları arasındaki ilişkiyi göstermiştir (Carroll KK, 1975: 3374-83). Literatürde, bu şekilde birçok araştırma yer almakta ve uluslararası bilginin karşılaştırılabilirliğini sağladığından yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Kaynakça

- Ahmad OB, Pinto CB, Lopez AD, Murray CJL, Lozano R, Inoue M. Age standardization of rates: a new WHO standard. GPE Discussion Paper Series: No.31. EIP/GPE/EBD World Health Organization, 2001.
- Bhopal R. Concepts of Epidemiology. Second Edition, 2008.
- Breslow NE, Day NE. Fundamental Measures of Disease Occurrence and Association. In: Statistical Methods in Cancer Research, Vol. 1, The Analysis of Case-Control Studies (IARC Scientific Publications No. 32), Lyon, International Agency for Research on Cancer, 1980. pp.42-81.
- Carroll KK. Experimental evidence of dietary factors and hormone-dependent cancers. Cancer Res. 1975 Nov;35(11 Pt. 2):3374-83.
- Eurostat European Commission. Revision Of The European Standard Population. 2013 Edition. (22.07.2016)

Yapı İşlerinde İş Kazaları Nasıl Önlenir ?

Mustafa TAŞYÜREK*
mustafatasyurek@fisek.org.tr

“Önce doğruyu bilmek gerekir, doğru bilinirse yanlış da bilinir. Ama önce yanlış bilinirse doğruya ulaşılmaz.”
Farabi ⁽¹⁾

Gizem Ağlattı

Bursa'nın Orhangazi ilçesinde ilköğretmeninin “iki sınıf başkanının” arkadaşlarına sitemli ifadelerle öğüt verirken çektiği görüntüler, 29.01.2010 tarihinde TV haber kanallarında yayınlanmıştır. Burada konuşan sınıf başkanlarından **Gizem Bera Yüksel** 29 Kasım 2011 akşamı banyoda şofbenden sızan zehirli gazdan zehirlenerek (11 yaşında) hayatını kaybetti.

Gizem konuşmasında; “öğretmenin kendisini, fakir bir öğrenci olduğu için değil, diğer arkadaşlarının başkanlığı sırasında, başkanlık görevini merak ettiği için sınıf başkanı seçtiğini, isterlerse bu görevi bırakabileceğini belirttikten sonra...”, **“ben okula gelirken ayağım ıslak geldim, baktım ıslak mı kuru mu diye baktım (ayakbabinin göstererek), Derya'nın botları ne kadar güzel, ona almışlar, benim annem, babam alamıyor. Benim babam çalışırken inşaatın 5 inci katından düştü, ölecekti, parmaklarını da kesti, çalışarak okuyalım diye, ekmek parasını kazanmaya çalışıyor, benim kalbim, içimde ateş var, Atalay..., üzüyorsunuz beni^(2,3)...”** diyordu.

Gizem'in babalarının yapı işlerinde ciddi iş kazaları geçirmeleri önlememez miydi? Kalplerine, içlerine ateş düşmesine engel olunamaz mıydı?

Ölümcül yaralanma istatistikleri

İstatistikler daha nice Gizemlerin de kalplerine ateş düşmeye devam ettiğini gösteriyor. Bunun en kötü örneklerinden biri de; 17 Kasım 2016 günü Siirt'in Şirvan ilçesinde bir bakır madeni sahasında meydana gelen heyelanda 16 işçinin göçük altında kalarak yaşamını yitirmesi⁽⁴⁾.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) 2015 yılına ait iş kazası ve meslek hastalıkları istatistiklerini 2016 yılının son aylarında yayınladı. SGK'ya 2015 yılında 241.547 iş kazası bildirilmiş, SGK tarafından da 510 kişinin meslek

hastalıklarına tutulduğu saptanmıştır. 2015'de iş kazalarından 87.663'ü aynı gün çalışabilir raporu almıştır.

2.515 kişi, diğer mesleki kanserler ve KOAH gibi hastalıklardan da binlerce kişi öldü ^(8,9).

Tablo 1 : Türkiye'de İş Kazası ve Meslek Hastalığı (2013, 2014 ve 2015) ⁽⁵⁾

	2013	2014	2015
İş kazası sayısı	191.389	221.366	241.547
Kaza günü çalışan	79.122	99.603	87.663
Meslek hastalığına tutulan sigortalı	351	494	510
İş kazası sonucu ölen	1.360	1.626	1.252
Meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı	0	0	0

Yapı işlerinde durum nedir?

SGK istatistiklerine göre; “İnşaat ve ilgili işlerde çalışan sanatkarlardan (elektrikçiler hariç)” 2013'de: 76, 2014'de: 77, 2015'de: 72 kişi; “Madençilik, inşaat, imalat ve ulaştırma sektörlerinde nitelik gerektirmeyen işte çalışanlar”; 2013'de: 483, 2014'de: 768, 2015'de: 410 sigortalı iş kazası sonucu ölmüştür⁽⁵⁾.

Türkiye'de son üç yılın ortalamasına bakıldığında **iş kazası sonucu ölümlerin %44,4'dan fazlası inşaat** ile ilgili sektörde gerçekleşmiştir.

Nüfus sayısı yaklaşık Türkiye'ye benzeyen **Büyük Britanya**'da (İngiltere) **iş kazası sonucu** 2013/14 istatistik yılında: 133, 2014/2015'de 142; 2015/16 yıllarında ise **144 işçi ölümü** gerçekleşmiştir. Bu ülkede, 2015/16 yılında ölümlerle sonuçlanan iş kazası sayısı son beş yıldaki ortalamaya göre % 7 daha düşüktür (ortalama 155 kişi) ⁽⁶⁾.

Büyük Britanya'da ölümlerle sonuçlanan iş kazalarının yaklaşık %30'u inşaat sektöründe gerçekleşmiştir. Bu ülkede; geçmişte asbest maruziyetine bağlı mezotelyoma nedeniyle 2012'de: 2.535 kişi, 2013'de: 2.538, 2014'de ise:

Mesleki akciğer hastalığından ve kanserden her yıl yaklaşık 13.000 ölümün gerçekleştiği belirtilmektedir.

Türkiye'de ise son üç yılda meslek hastalığından ölen yok !, acaba gerçek mi?

Onlarda neden iş kazaları sonucu ölüm olayları ülkemize göre çok az gerçekleşiyor ?

Belki de tüm dünyada yapı (inşaat) sektöründe kaza ölüm hızı, diğer sektörlerden **çok** daha fazla bir düzeydedir. Basitçe söylersek, şantiye(ler) bir sağlık ve güvenlik kabusudur - neredeyse akla gelebilecek her tehlike sürekli değişen çalışma ortamında mevcuttur.

Ancak inşaat alanlarıyla ilişkili tehlikeler çok iyi bilinmektedir; sorumlu işverenler, çalışanlarına, ziyaretçilerine ve faaliyetlerinden etkilenebilecek diğer kişilere yönelik uygun kaza önleme tedbirlerini uygulayarak inşaat sahasını etkin bir şekilde yönetmektedir. Daha işin başında “risk değerlendirmeleri yapmak / yaptırmak, ortaya çıkan tehlikeleri ve riskleri belirlemek”, buna uygun “acil durum planlarını geliştirmek ve hazırlığını yapmak” ancak (üst) yönetimin belirlediği **yetkin (uzman, deneyimli)** birileri tarafından gerçekleştirilebilir.

Tablo 2: Başlıca endüstri tarafından yaralanılan ölümcül yaralanma sayısı – 2015⁽⁷⁾

Ana Sanayi (Sektörler)	Çalışan (Employee)	Serbest (kendi işinde) çalışan (Self employed)	İşçiler (Workers)
Tarım	10	17	27
Madencilik ve Taşocakçılık	2	-	2
İmalat	25	2	27
Gaz, elektrik ve su temini: Kanalizasyon, atık ve geri dönüşüm	8	-	8
.. atık ve geri dönüşüm	6	-	6
İnşaat	27	16	43
Hizmet sektörü	33	4	37
Tüm Sektörler	105	39	144

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

Türkiye’de neden daha fazla iş kazası oluyor ?

Biz nasıl çalışıyoruz?

Konuya açıklık getirmek amacıyla; aşağıda, tipik bir yapı alanında (şantiyede) karşılaşılan başlıca tehlikelerin sadece birkaçı örnek olarak verilmiştir.

Resim 1: Sanayi tesisi inşaat işçileri

Resim 2: Su yapısı (HES) inşaat işçileri

Resim 3: Yatay sondaj işçisi

Yukarıda belirtilen resimlerdeki gibi bir çalışma ortamında ve çalışma yönteminde sonuç ne oluyor ?

İş’te sonuç:

ÇALIŞMA ORTAMI

Resim 4 a, b: Kanalizasyon kazısında toprak altında kalan işçi ve kurtarılışı.

Olay: 14 Eylül 2013

Beykoz’da kanalizasyon çalışması sırasında; Erdoğan Yaman isimli işçi, beton boruların yerleştirileceği 3 metrelik derinliğe inip inceleme yaptığı sırada toprak kayması meydana geldi. Sadece başı dışarıda kalan işçi yaklaşık 1 saatlik çalışma sonucu kurtarıldı ^(10,11,12,13).

Olay: 09 Nisan 2014

İstanbul’da bir Rezidans inşaatında Erdoğan Polat (19), *iddiaya göre* inşaat sepetinin halatının kopması sonucu 15’inci kattan düşerek hayatını kaybetti ^(14,15).

Resim 5: İnşaat sepeti ile 15’inci kattan düşen işçinin kaza yerinden alınması

Olay: 24 Ekim 2015

Ne yazık ki Kahramanmaraş’ta, beton boru döşenen kanalizasyon kanalında kayan toprağın altında kalan ve kurtarılmaya çalışıldığı sırada kepçenin başının bir bölümünü parçaladığı 48 yaşındaki işçi Ahmet Yener gibi bir çok – kazı işlerinde çalışan- işçi, Beykoz’da kurtarılan Erdoğan yaman kadar şanslı(!) değil(ler) ^(16,17)

Resim 6: İnşaatta harç taşırken 1 inci kattan düşen Adem Özçoban

Olay: 01 Haziran 2016

Gaziantep’te sıvacı olarak çalıştığı inşaatla –harç taşırken- dengesini kaybederek inşaatın 1’inci katındaki merdivenlerden zemin kata (yere) **düştüğü sırada göğsüne demir çubuk** saplanan Adem Özçoban (19) ameliyatla kurtarıldı. Özçoban **“İnşaatla çalışıyordum. İşimi hızlı yapıyordum. Güneşin de etkisiyle başım döndü ve düştüm. Düştüğüm yerdeki merdiven basamağında bulunan demir göğsüme battı”** dedi ⁽¹⁸⁾.

Resim 7: Adem çoban , vücudundan çıkartılan inşaat demiri ile

Adem Özçoban; İnşaatlarda çalışanları dikkatli olmaya çağırıyorum. İş için hızlı çalışıyorlar ama kendilerine dikkat etmiyorlar. Herkes daha dikkatli olmalı”^(19,20)

Yüksekte çalışmak

Yüksekte çalışma, önlem alınmadığı takdirde bir kişinin yaralanmaya neden olabilecek bir yere düşebileceği herhangi bir yerde çalışmak demektir ⁽²¹⁾.

Bu iş kolunda kazaların; yarısından fazlası düşme ve malzeme düşmesi sonucu oluşmaktadır. Binaların, yapı-

ların inşası - veya yıkım işleri - sık sık meslek erbabının yükseklikte çalışmasını gerektirir. Yükseklikte çalışma ile ilişkili riskler, ek erişim ve hareket kabiliyeti kısıtlamaları ile sıklıkla artıyor. Tehlikelerin makul düzeyde ortadan kaldırıl(a)maması sonucu –her yıl- ağır yaralanmalar ve ölümlerle sonuçlanan bir çok kaza olmaktadır. İş Güvenliği konusunda bilinçlendirme eğitimi de dahil olmak üzere eğitim [yüksekte çalışma ve kurtarma], çalışanların yüksekte çalışması için şarttır.

Nesneleri Taşıma

Bir şantiye sürekli değişen bir çevredir; Tehlikeler bu endüstrinin özünde bulunur ve bir inşaat projesi ilerlemesi gibi artar, çünkü işler yükselir ve genişler. **İnşaat alanları, sürekli hareket eden taşıtların** sayısı ve taşıdıkları yükün hacmi ve sahada bulunan insanların sayısı oldukça yoğun olabilir. Genelde dengesiz bir arazide manevra yaparak ağır yükleri taşıyan her türlü araç tehlikesi ile karşılaşmak olasıdır.

Kaymalar, Takılmalar, & Düşmeler

Bir şantiyede devam eden çeşitli faaliyet yelpazesini herhangi bir zamanda göz önüne aldığınızda neredeyse günlük olarak kayma, takılma ve düşme şaşırtıcı gelmiyor. İnşaat sahaları, zeminde delikler, binaların tamamlanma aşamaları, iskele, depolanmış malzeme ve teçhizat vb. karmakarışık görünür: Zaman zaman kafanızın arkasında gerçekten gözle ihtiyacınız vardır.

Gürültü

Gürültü, inşaat endüstrisinde büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Tekrarlayan aşırı gürültü uzun süreli işitme sorunlarına, dikkatin dağılmasına ve kazalara neden olabilir.

Bu sektörde; basit kulak tıkaçlarını kullanmak işitme hasarlarına karşı mutlaka tam koruma sağlamaz - işverenlerin kapsamlı bir gürültü riski değerlendirmesi yapmaları ve belgelenmeleri gerekir. Gürültü düzeyine uygun kulak (işitme) koruyucusu verilmelidir.

El Kol Titreşim Sendromu

El kol titreşim sendromu ya da yaygın olarak belirtildiği üzere 'mavi parmak', titreşimli elektrikli el aletlerinin ve zemin çalışma ekipmanlarının uzun süre kullanılmasıyla tetiklediği, kan damarlarının, sinirlerin ve eklemlerin ağırlı ve zayıflatıcı bir endüstriyel hastalığıdır.

Malzeme ve Elle Taşıma

Malzeme ve ekipmanlar elle veya kaldırma ekipmanı kullanılarak sürekli bir şekilde kaldırılıp bir şantiye çevresinde taşınmaktadır. Çalışan(lar) **in görevleri el ile** yerine getirmesi gerektiriyorsa, yeterli eğitim verilmelidir. Kaldırma ekipmanının kullanıldığı durumlarda, yeterli eğitim ve sertifikalandırma gerekebilir.

Kazı : Çöküş / Göçük Kazı alanı güvenliği uygun değilse, zemine göre uygun iksa tedbiri yoksa, rampalar uygun değilse, kazıda çalışan iş makinelerinin kontrolleri yapılmamışsa, operatör ve sürücüler ehil ve ehliyetli değilse risktir ⁽²²⁾.

Tam olarak bir tehlike değil, daha fazla risk – bekleyen bir kazadır. Her yıl kazı alanları ve hendekler çöker, üzerlerinde ya da içinde çalışan insanlar göçük altında kalarak ağır yaralanır ya da yaşamını yitirir. Bu nedenle önlemlerin iş başlamadan önce planlanması gerekir.

Hava askıda kalan Elyaf ve Malzemeler - Solunum Hastalıkları

İnşaat sahalarında çok fazla faaliyet gösteriliyor çok fazla toz ortama yayılabiliyor. Akciğerlere zarar verebilecek tehlikeli materyaller ve elyaflar toz ve partiküllerin çoğu zaman –çıplak gözle görülmez. İnce (boyutlu) ve toksik olası bir karışım astım ve silikoz gibi hastalıklara neden olabilir. Basitçe KKD'yi vermek yeterli değildir. İşyeri yönetiminin (işverenlerin) koruyucu ekipmanın gerçekten kullanılmasını sağlaması gerekir. Bunun yapılabilmesi ciddi, uygulanabilir, tavizsiz bir disiplin yönteminin kararlılıkla uygulanması ile olasıdır.

Elektrik İnşaat sektöründe en sık yaşanan kazalardan biri de elektrik çarpmasıdır. İnşaat sahasının önünden ya da üzerinden geçen havai elektrik hatları ve kabloları o bölgede çalışan insanları risk altına sokar.

Alçak gerilim sistemlerini veya pille/akü ile çalışan elektrikli aletler kullanılmalı, ve bunlar düzenli aralıklarla kontrol ettirilmelidir.

Sistem bağlantılarını doğru yapıldığından ve uygun işlerin kullanıldığından emin olunmalıdır.

Kablolar, kordonlar iyi durumda olmalı, kimyasal ve fiziksel tehlikelerden hasar görmeyecek şekilde önlemler (yüksekten geçirme, kablo muhafazaları içine alma vb.) alınmalıdır.

Özellikle kazı işine başlamadan önce yeraltında olabilecek kablo vb. güç kaynaklarının araştırması yapılmalı, planları alınmalıdır ^(22,23).

Yüksekten malzeme düş(ürül)mesi

Üst katlardan kalas, iskele parçaları ve tuğla gibi malzemelerin düşürülmesi, alt katlarda ya da zemin seviyesinde çalışanların ağır yaralanmalarına neden olur. Örneğin; Zonguldak'ta 21 Mayıs 2013'de, inşaat halindeki binanın 8'inci katından düşen ahşap kalas parçası, yerde başına isabet eden 18 yaşındaki –baretsiz çalıştığı iddia edilen- işçi Mesut Kaymak, ağır yaralandı (24,25).

Gelişmiş ülkelerdeki çalışma ortamı nasıl ki, daha az iş kazası oluyor?

Resim 8: Küçük bir kaza alanında çalışma

Resim 9 : İnşaatta vince asılı bir sepet içerisinde çalışma

Resim 10: Bina inşaatında çift halatlı (lanyardlı) emniyet kemeri ile çalışma Bu örnekler çoğaltılabilir.

Ciddi yaralanmaların çoğunluğu;
Fazla efor (çaba) (%27),
Düşmeler (%23),
Diğer nesnelerin (el aletleri, malzeme, ekipman parçaları, ağaçlar, vb.) çarpması (vurması) (%17),

Uygun olmayan kişisel koruyucu donanımlar (iş elbisesi, emniyet kemeri ve diğer KKD'ler),

Havai enerji hatları (havai enerji hatlarıyla potansiyel temas halindeki kamyon / ekipman) bir elektrik çarpmasına neden olabilir.

Kontrollerin Hiyerarşisi (aşamalı sırası) Ne Olmalı?

Yapı işyerlerinde de iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önleyebilmek için –çoğu sektörde olduğu gibi

Kontrol önlemleri sırası şöyle olmalıdır:

Tehlikeyi ortadan kaldırma (Güvenlik için tasarım)

Tehlikeyi azaltma,

Tehlikeyi ayırma (izole etme, yalıtma, tecrit etme),

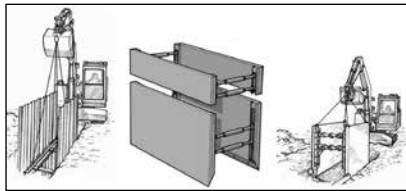
Mühendislik kontrollerin kullanılması [Güvenlik sistemleri: muhafazalar, kilitler. Güvenlik uyarı sistemleri],

Yönetimsel kontrollerin kullanılması (iş yöntemleri, eğitim),

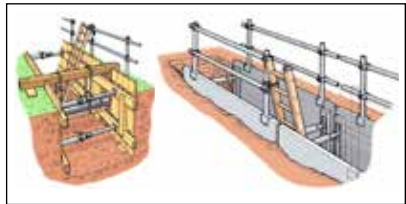
Kişisel Koruyucu Donanımların (iş elbisesi, yüksek görünürlük yelek, baret, güvenlik gözlüğü, iş güvenliği ayakkabısı, çift lanyardlı emniyet kemeri, kulak koruyucusu, iş eldiveni, (tozlu, gazlı olarda) uygun filtreli maske vb.).

Yapı işlerinde kontrol önlemlerine verilebilecek bazı örnekler^(26,27):

Kazı alanına girmeden önce hendekler, tescilli hendek kutuları ve hidrolik duvarlarla desteklenmelidir⁽²⁶⁾

Resim 11: Hendek kutuları korkuluk ve trabzanlarla desteklenmelidir.

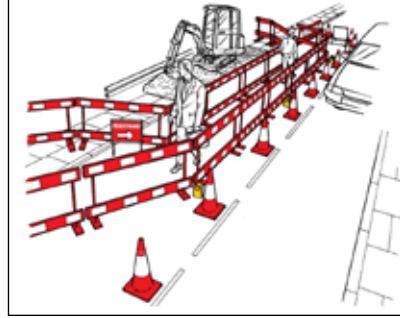

Resim 12a, b : Kalaslarla desteklenmiş olan hendekler korkuluklarla da korunmalıdır⁽²⁶⁾.

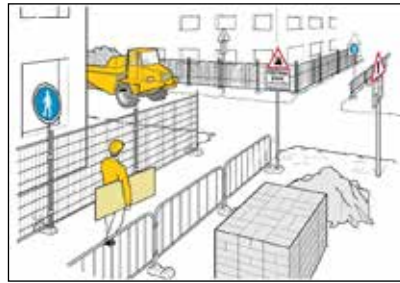
Kurtarma

Yapı işlerinde (sahada) bir **kurtarma planı** olmalıdır. Tavanda asılı kalan ya da toprak altında gömülü bir işçiyi kurtarma işi yavaş ve sıkıcı bir süreçtir.

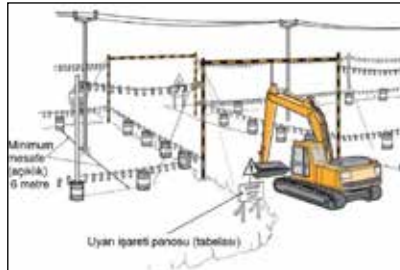
Yayalar için çalışılan yer ve trafikten ayrılmış yürüyüş yolu hazırlanmalıdır.

Resim 13 : Yürüyüş yolunun araç yolu ile kesiştiği köşelere, açıkça anlaşılan trafik işaretleri konulmalı ve iyi aydınlatılmalıdır.

Resim 14: Bir taşıt trafiği güzergahı (yolu) üzerinden geçen havai kablo hattının korunması⁽²⁶⁾

Resim 15: Gerilim hattına yaklaşma mesafesi

Sonuç:

Yapı işlerinde de tüm iş kazaları önenebilir. Nasıl ?

Birinci kattan inşaat demirinin üzerine düşen ve inşaat demirinin gövdesine saplanan Adem Özçoban gibi yaralanan, ağır iş kazası geçirenlerin; "İnşaatlarda çalışanları dikkatli olmaya çağırıyorum. İş için hızlı çalışıyorlar ama kendilerine dikkat etmiyorlar. Herkes daha dikkatli olmalı" öğütlerinin yanında; kazanın olduğu yerde tertip düzen, temizlik, aydınlatma düzeyi nasıldı? Çıktırılı inşaat demirlerinin üzerine

batmaya karşı kolay görünebilir kepler giydirilmiş mi? Merdiven kenarlarında korkuluk var mı? Kullanılan iş ekipmanlarının periyodik kontrol ve testleri yapılmış mı? İş için yüksekte çalışma, kapalı alanda çalışma, bel sağlığı ve güvenli yük taşıma vb. konularda iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri alınmış mı? Yeterli KKD'ler verildi mi? Bunların uygun kullanımı ve muhafazası gibi konularda eğitimleri aldı mı? vb. sorgulamaları yaptıktan sonra "dikkatsizliği bir kaza nedeni" olarak yorumlamaktan kaçındığı zaman, işverenlerin de (iş – şantiye yönetiminin de) Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği başta olmak üzere çalışma mevzuatının hükümlerini yerine getirdiği iş kazaları ve meslek hastalıkları önenebilir.

Kaynaklar

- <http://www.siyerinebi.com/tr/siyer-i-nebi/guzel-bir-soz>
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/19348531.asp>
- <http://haber.ekolay.net/Haber/1111/822013/kucuk-gizem-bu-defa-aglatacak.aspx>
- <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/siirttemaden-ocaginda-gocuk-283230.html>
- <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik>
- <http://www.hse.gov.uk/statistics/causinj/kinds-of-accident.pdf?pdf=kinds-of-accident>
- <http://www.hse.gov.uk/statistics/industry/construction/construction.pdf>
- <http://www.hse.gov.uk/statistics/pdf/fatalinjuries.pdf>
- <http://www.hse.gov.uk/statistics/overall/hssh1314.pdf>
- <http://www.haberler.com/gocukte-can-pazari-bogazina-kadar-toprak-altinda-5058979-haber/>
- <http://www.haberler.com/gocukte-can-pazari-bogazina-kadar-toprak-altinda-5058979-haber/>
- <http://www.posta.com.tr/turkiye/HaberDetay/Beykoz-da-can-pazari-hm?ArticleID=194661>
- <http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/09/14/beykozda.can.pazari.723375.0/>
- <http://www.haberturk.com/gundem/haber/937497-rezidans-insaatinda-akil-almaz-kaza/3>
- <http://www.mynet.com/haber/yasam/dershane-parasi-icin-boyle-can-verdi-1167029-1>
- <http://www.haberler.com/kahramanmaraş-kanalizasyon-kanalında-toprak-7811305-haber/>
- <http://www.mynet.com/haber/yasam/kanalizasyon-kanalında-toprak-altında-kalan-iscidoldu-2153502-1>
- <http://www.posta.com.tr/demir-gogsunden-girip-sirtindan-cikti-haber-346187>
- <http://www.hurriyet.com.tr/gogsunden-girip-sirtindan-cikan-demir-ameliyatla-cikarildi-37289942>
- <http://www.nettenhaber.com/gogsunden-girip-sirtindan-cikan-demir-ameliyatla-cikarildi-14343h.htm>
- <http://www.hse.gov.uk/work-at-height/faqs.htm>
- <http://trend.mynet.com/insaat-sektorunde-en-sik-rastlanan-10-is-kazasi-1054643>
- <http://www.alcumusgroup.com/top-10-health-safety-risks-in-construction/>
- <http://www.haberler.com/insaattan-basinalas-parcasi-dusen-iscir-agir-4653666-haber/>
- http://www.pusulagazetesi.com.tr/h_33070/8-kattan-kafasina-kalas-dusen-iscir-agir-yaralandi/
- <http://www.hse.gov.uk/pubns/priced/hsg150.pdf>
- <http://www.hse.gov.uk/pubns/indg401.pdf>

AZ ZAMANDA ÇOK İŞLER YAPTI

Yaratıcı, Atılcı ve Kararlı Bir Eğitim Önderi : MEHMET RÜŞTÜ UZEL

A. Gürhan FİŞEK*

"Devrimci, atılcı ve eylemci kişiliği, eşsiz yapıtları ile ölümsüzleşen büyük bir önder, bugün aynı ülkü yolunda yürüyene davalarında yol gösteren, ışık tutan bir güç kaynağı ve örnek bir insan" olarak tanımlıyor onu Teknik Öğretmenler Derneği Genel Başkanı (Alkan C. 1976: Sunarken).

Görevlerinden uzaklaştırıldıktan 26 yıl ve ölümünden 11 yıl sonra, ardılları tarafından böylesine coşku ve sevgiyle anılması onun Cumhuriyet Aydını niteliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Onu konu edinen kitabında Kemal Turan şöyle demektedir (Turan K. 1992: 53):

"Ülkelerin özellikle eğitim alanında gelişmelerinde, yöneticilerin ve uygulayıcıların kişiliklerinin önemi büyüktür. Niteliği gereği, eğitim alanında eğitici ve eğitimcinin birbirinden kolayca soyutlanması düşünülemez. Bu nedenle eğitimci ve uygulayıcı olarak Rüştü Uzel'in Türk Mesleki ve Teknik Eğitim alanındaki katkısı" incelenmeye değer.

Ölümünde onun sefeli olan (Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürü) Prof. Dr. Melih Koçer, onunla ilk karşılaşmasını şöyle anlatıyor :

"1943 yılında Harb Saayii Yedek Asteğmeni olarak -şimdiki Makine Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Merkezi olan- o zamanki Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü emrinde 'Tedrisat Kısmı' amirliği yapmaktaydım. Mühendis yetiştirilmek için yurt dışına gönderilecek genç subaylar konusunu kendisiyle görüşmek istedim. Davasına inanmış, ve sorumluları kendisine inandırmış, irade ve karakter sahibi, fakat otoriter bir yönetici olarak biliniyordu. Beni yardımcılar ile birlikte büyük bir sevecenlikle kabul etti. Beni heyecanla üzeri örtülmüş bir maketin başına götürdü. Heyecanla, nüfusu 4 milyona yükselecek ve sanayi dikiş makinesinden lokomotif ve otomobil imalatına kadar hemen bütün çeşit ve dallarını kapsayacak olana Büyük Ankara Sitesi'nin gelecekteki durumunu gösterdi. O yalnızca anlatmıyor adeta bu büyük yarını yaşıyordu. O büyük bir hayalperestti. (Koçer M. 1992: 3)"

Onun hizmet verdiği dönemde önce başbakan sonra da cumhurbaşkanı ola-

rak görev yapan İsmet İnönü, ölümünde Rüştü Uzel için şöyle yazıyordu :

"Rahmetli Rüştü Uzel ile teknik eğitim müsteşarlığında yakın temal halinde çalıştım. Yani hizmetlerini, eserlerini yakından izledim. Rüştü Uzel, her memlekette yüksek değerinde bir eğitimci ve idareci sayılacak seviyede idi. Benim görüşümle bize teknik eğitimdeki hizmeti her tasavvurun ve takdirin üstünde olmuştur.

Rüştü Uzel adını her hatırladığım anda yüreğimde derin bir minnet ve takdir hissi uyanır. Bir defa şahsın kendisi, tahsil seviyesi ve yatışma şekli bakımından, tam manası ile yüksek değer taşırdı. Kurduğu müesseselerde, müsteşar gibi yüksek bir idareci olarak değil, dersanede ve atelyede isabetli bir fikir söyleyecek, bir düzeltme yapacak kudrette idi. Enstitülerin, meslek liselerinin ve seyyar kursların hepsinde ve herbirinde, yakın ilgisi, özel bilgisi ve değerli hizmeti geçmiştir. Memleketin talihsizliği, sönünceye kadar ondan faydalanmamış olmasındır. Rüştü Uzel'e minnet ve takdir duygumu hayatımın sonuna kadar taşıyacağım (17-3-1965)."

Mehmet Rüştü Uzel, 1891'de Bursa'da doğdu. 1910 yılında Bursa Lisesi'ni birincilikle bitirdi ve Avrupa sınavını kazandı. Yüksek öğrenimini, Fransa'da Clermont-Fernand

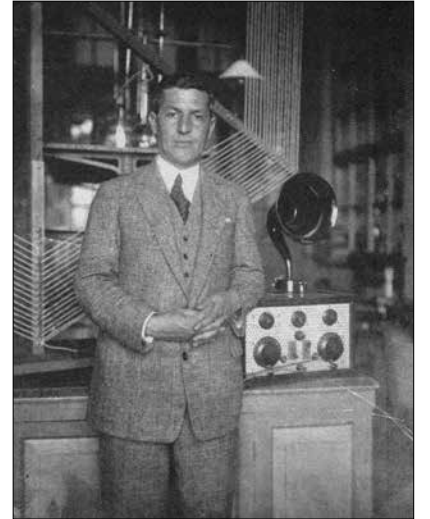
Mehmet Rüştü UZEL
(1891- 21.01.1965)

Üniversitesi'nde, Genel, Endüstriyel ve Tarımsal Kimyası lisansıyla 1913 yılında tamamladı. Daha sonra yurda dönerek, Kastamonu, Galatasaray Liseleri'nde İstanbul Kız ve Erkek Öğretmen Okullarında ve Yüksek Öğretmen Okulu'nda çalıştı.

Planlı ve devamlı çalışmada gösterdiği titizlik, iş alanındaki özgürlüğü onun

Kastamonu Lisesi Öğretmeni
Rüştü Bey. (1914-1915)

M. Rüştü Uzel, Türkiye'de ilk radyoyu yaparak üniversite ile öğretmen okulu arasında yayın yaptığı sırada. (1921)

* Prof. Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

üstün karakteriydi. 1927 yılında atandığı Yüksek Öğretim Müdürlüğü'nden, 1929 yılında bir Bakan'ın müdahalesi üzerine istifa etmişti. Talim Terbiye Kurulu üyesi oldu. 1933 yılında Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'ne getirildi. Bütün düşüncesi, Cumhuriyet Türkiye'sinin o yıllarda giriştiği Büyük Sanayi Kalkınma hareketinde çalışacak gerekli teknik elemanları, belirli bir formasyonla donatarak yetiştirmektir. Açılan fabrikaların, nitelikli elemanlarını yetiştirmek ve aynı zamanda ülkede sönmekte olan el sanatlarını kurtarmak ve değerlendirmek gerekiyordu (Enver Karatekin, Rüştü Uzel, Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Sayı : 145 Yıl: 1965)

Osmanlı İmparatorluğu'nda Mithat Paşa'nın sadrazamlığı sırasında, mesleki eğitime eğilinmiş; ancak az sayıda okul ve az sayıda sanat kolu açılabilmişti. Mithat Paşa'nın ardından bu çalışmalar tamamen unutulmuştu. Rüştü Uzel, Mesleki Öğretimin başına getirildikten sonra, "birikimli ve hazırlıklı" olmasının katkısıyla hızla Kız ve Erkek Sanat Okulları'nın sayısını artırmış ve sanat kollarının çeşitliliğini artırmıştı. Sanat okullarının aynı zamanda döner sermayeli birer üretim merkezi haline getirilmesi de bu döneme denk düşer. Bu parlak başarıların değerinin, üst yönetim tarafından bilindiğinin en önemli kanıtı, 1934 yılında Türkiye'yi ziyaret eden İran Şahı'na, Atatürk'ün teknik okulları göstermesidir.

Ticaret öğretiminin gelişmesi, Gece Meslek Kurslarının açılması, özellikle köy kurslarının kurularak, teknik öğretimin en uzak köylere kadar girmesi onun eseri olmuştur. Genişleyen ve büyüyen, mesleki ve teknik öğretim genel müdürlüğüne, giysisi dar geliyordu ve 27 Eylül 1941 yılında Müsteşarlık haline getirilmiştir.

Bu çabaları en çok destekleyen Milli Eğitim Bakanları olarak Mustafa Necati, Saffet Arıkan ve Hasan Ali Yücel'in ve

Tekniköğretim seferberliğinde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Eğitim Bakanı ile birlikte Sanat Enstitüleri çalışmaları içinde.

başbakan (sonra cumhurbaşkanı) olarak İsmet İnönü'nün adı anılır. 1942 yılında, tüm dünya savaşının getirdiği ağır koşullara karşın, "Mesleki ve Teknik Okullar Açılması ve Mevcutların Büyütülmesi Hakkında Kanun" kabul edilmiş ve 81 milyon lira bütçe ayrılabilmişti. Bununla planlanan çalışmalar başarılıydı. Ama özellikle 1946 sonrası, değişen dengeler ve yıkıcı çabalar, 1950'de yeni iktidarın Rüştü Uzel'le çalışmak istememesi ile "mesleki ve teknik eğitimin" büyük ölçüde zayıflamasına yol açtı. Neyse ki, bu bayrağı taşıyacak genç öğretmenler yetiştirilmişti. "Kaçırılan tren" bu sayede kovalanabildi (Enver Karatekin, Rüştü Uzel, Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Sayı : 145 Yıl: 1965).

Rüştü Uzel'in öğrenciliğini de yapan ünlü eğitimci Rauf İnan, bir gün hoca-

sına, neden yurt dışında okuması için öğretmen gönderdiklerini sormuş; döndüklerinde yeterli iş olanağı bulamayabileceklerine değinmiş. Yanıt ufuk açıcı... Orada yalnızca eğitim almıyorlar, yaratıcılıklarını geliştiriyorlar. Döndüklerinde kendi işlerini kendileri yaratabilir demiş.

"Üretim için eğitim, üretim içinde eğitim" ilkesine inanırdı. Eğitimde, fazla kuramsal bilgiler vermek yerine, uygulamaya ağırlık vermeyi yeğlerdi. Onun hiç değişmeyen çalışma ilkesi, yapılan işten sonuçta bir yarar sağlanmasıydı. (Kemal Turan, Mesleki Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Mehmet Rüştü Uzel, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, 1992:79)

Rüştü Uzel'in, yurdumuzda ilk telsiz telefonu (radyoyu) yapan Darülmualimin (Öğretmen Okulu) hocasıydı. Hatta bir okul radyosu kurarak yayın bile yapabildiler. Bu uzun bir başarı öyküsüdür. Yıllar sonra bile, radyosunu hiç yanından ayırmazdı (Foto : Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Sayı : 145 Yıl: 1965 Sayfa 69) (Yusuf Özdiril : Bir Büyük Adam Öldü, Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Sayı: 145 Yıl: 1965 s.50). Yenilikçiliğinin bir başka işareti, 1945'te önce bir üniversite laboratuvarında denemesini yaptığı DDT üretimini, Ankara Yapı Enstitüsü'nün yanındaki küçük bir fabrikada yaptırmasıydı. Ülkemizde sıtma savaşında büyük bir atılıma yol açan bir ilaçtı DDT (Rauf İnan, İhtiyaçları ve Geleceği Önceden Gören Tedbirleri Alan Adam Hocamız Rüştü Uzel, . Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Sayı : 145 Yıl: 1965).

Ülkemizdeki önemli atılımlardan biri de Gezici Köy Sanat Kursları'nın açılmasıdır. Rüştü Uzel, herkesi dinler ve özellikle de konuşmasını isterdi. Bir

Bir Müsteşar, sanat eri olarak, hangi ayrıntılara kadar girebilir.

Tekniköğretim bir Devlet işidir !

Tekniköğretim bir Devlet işidir. Onu herkes düşünmelidir ...!

çok köy gezen bir il milli eğitim müdürünün anlatımları, onu bu kursları açmaya itmiştir. Köylüler teknik gelişmelere büyük ilgi duyuyorlardı. Örneğin, "Köy Enstitülerinin kurduğu elektrik santrali ve değirmeni" gezerken, uzak yörelerden gelen köylülerin ve değirmencilerin, büyük ilgi gösterdiklerini gözlemişti. Değirmenciler bu türbinlerden edinmek istiyorlardı; Rüştü Uzel, savaş sonrası bu konuda bir fabrika kurulabileceğini düşünüyordu.

Yine önemli atılımlardan biri, Avrupa'da (İsviçre, Almanya, Avusturya), "İkinci Yetiştirme Yolu" olarak anılan, sekiz yıllık ilköğretim sonrası 2-3 yıllık meslek kursları Türkiye'de de uygulandı. 1939 yılında Rüştü Uzel'in "Mesleki Öğretimin Geliştirilmesi Planı" çerçevesinde KURSLAR açıldı ve yine aynı tarihlerde İDT'ler içerisinde çırak okulları kuruldu.

Ticaret Lisesi Kimya öğretmenliğine atandıktan sonra, bu görevin kendisini tatmin etmediğini düşünerek bir fabrikaya geçmek isteyen eski öğrencisine, müsteşar Uzel şöyle söylüyordu : "Sen çalışmak istedikten sonra bizde kimya mühendisini doyuracak ilginç konular var. Erkek Meslek Öğretmen Okulu'na galvanoplasti atelyesi kuruyoruz. Kromaj için saf kromik asit gerekli. Bir incele bakalım. Okullarımız her yıl bir avuç dolusu para harcayarak kaul alırlar. Şimdilik bu iki işin altından kalk, üretime geçelim, sonra daha başka konular da veririm". Verdiği bu görevi günü günü

izledi, hiç peşimi bırakmadı. Yaşamım boyunca insanı bu kadar coşku ile gece gündüz çalıştıran bir amir görmedim. Ticaret Lisesi'nde kurduğumuz ve onun "Parlatan" adını verdiği kaul ve kromik asit atelyelerinde üretime geçtik. Rüştü Uzel, kimya sanayinin gelişme eğilimini farkedince, 1946 yılında Kimya Sanat Enstitüsü'nün kurulmasını sağlamıştır (Hüseyin Bezmez : Hocam Rüştü Uzel'in Ardından, Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Sayı : 145 Yıl: 1965).

Cumhuriyet döneminin ünlü eğitimcilerinden Cevat Dursunoğlu, onun ulaştığı hedefleri şöyle anlatıyor (Dursunoğlu C. : Hizmet Dolu Bir Ömür - Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Sayı : 145 Yıl: 1965 s.7) : "İşin başından ayrılırken, 25 yıl önce 1.500 öğrenci ile teslim aldığı bu kolu seksenbinden fazla öğrenci ve binlerce ehliyetli öğretmen ve yüzlerce modern kurumlar olarak devretmiştir."

Uzun süre onun emrinde çalışan Kadro hareketinin önderlerinden Şevket Süreyya Aydemir, onunla ilgili olarak şunları yazıyor :

"O kendini bir cezbe kaptırmıştı. Bu memleketin üstünde bir çeli çatı gibi yükseleceğini düşündüğü teknik bir kalkınma sisteminin cazibesine ... Anlaşmazlıklar, çelmeler, ona hiç geliyordu. Düşündüğü sistemin içinde, köylerde dolaşacak gezginci demirhanelerden, gezginci biçki, dikiş atölyelerinden, Teknikumlara, İş Enstitülerine (Politeknik) kadar her şey kademe kademe sıralanmıştı. Bu çatı, kat kat kuruldukça, memleket her sahada, bütün teknik elemanları, bu teknik öğretim sisteminin içinden istediği kadar çekip alabilecekti. İsviçre'deki el tezgahçılığından, Japonya'daki makinalı ev dokumacılığından Motor, Lokomotif ve Gemi yapıcılığına kadar bizden olmayan her sanatın bir gün yurtta yerleşeceğine inanır ve bunun için çalışırdı. (...) Bu toprağın beklediği adamlardan biriydi. Ama bu toprağın alıştığı adam değildi." Bir üstün adamdı ve o çapta bir üstün adam, Tanrının pek cömertçe yaratmadığı nadir değerlerden biridir (Aydemir Ş.S. - Bir Üstün Adam - Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Sayı : 145 Yıl: 1965

s.30 ve aynı zamanda Suyu Arayan Adam içinde).

KAYNAKLAR :

- Inan M.R. (1976) : Bir Üstün Adam - Teknik Öğretmenler Derneği Yayınları.
- Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi (1965) - Yıl 13, Sayı 145 (Mart).
- Turan K. (1992) : Mesleki Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Mehmet Rüştü Uzel, Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma-İnceleme Dizisi No.39.

Sanat ve Kültür adamı Rüştü Uzel eşi ile birlikte Operada.

1. Yapılan işin tüm işlem basamakları ve bu işlem yapılırken çalışanların eylemlerini göz önüne alan, işi yapan çalışanların da katıldığı, iyi bir risk değerlendirilmesi yapılmalıdır. 2. Big bag güvâlinin dolu iken işçinin kolları üzerine düşme olasılığına karşı, kolların üzerine gelecek dayanıklı bir engel (bariyer) yapılmalıdır. 3. İşçinin güvenli erişiş sağlanmalıdır. Bu nedenle çalışma platformunu işçinin üzerinde rahat çalışabileceği seviyeye göre yeniden düzenlenmelidir. 4. Platform üst korkuluğu (trabzan) 100 cm, ara korkuluk 47 cm, topukluk levhası ise 15 cm yükseklikte, her yondan gelebilecek 125 kg ağırlığına dayanıklı olacak şekilde yapılmalıdır. 5. Tüm metal aksamların gövde topraklaması yapılmalı ve topraklama her yıl kontrol ve test edilmelidir. 6. Big bag güvâli kesmede emniyetli maket bıçakları vb. kullanılmalıdır. 7. Çalışan toz maskesi ve güvenli ilk gözlüğü kullanmalıdır. Eğer çevreden gelen gürültü 85 dB(A)'yı geçiyorsa aynı zamanda kulak koruyucusu da kullanılmalıdır. 8. Çalışana yaptığı işle ilgili tehlikeler, bunların riskleri ve alınabilecek önlemler de kapsayan iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verilmelidir. 9. Aktarımları (dolunumunu) yaptığı hammaddenin (HDPFevb.) Malzeme Güvenlik Bilgi Formu'ndan yararlanarak bilgilendirilmelidir.

Ne yapılmalı ?

İKİ DAKİKA DÜŞÜN
> Sayfa 23'ün yanıtı

YIKILMADIK AYAKTAYIZ (TARIMDA KAMU GİRİŞİMCİLİĞİ)

Bülent ILGAZ *

GİRİŞ

"Dünya savaşı başladığı zaman se-kiz yaşındaydım. Yıllarca et yemedik, biz bütün mahalleli, doyasıya şeker yüzü görmedik. Kadınlar, erkenden fırınların kapısına yığılırlardı da, akşama kadar itişe kakışa vesika ekmeği beklerlerdi. Adam başına üçüz gram... Süpürge tohumuyla karışık hamur... Biz sokaklarda dolaşırdık köpek yavruları gibi başıboş... Aç açına..." (1).

19. yüzyılın son çeyreği ile onu takip eden 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı İmparatorluğu, bir yandan kötü yönetim, diğer yandan savaşlarının etkisiyle parçalanmış ve insan kaynakları başta olmak üzere tüm kaynaklarını tüketmişti. Sözünü ettiğimiz dönemde yine de düzlüğe çıkma, yeni kaynak yaratma çabaları cılız da olsa eksik olmamıştır. Ancak tüm üretme çabaları savaşın tüketici özelliği karşısında kolayca eridi. Milli kurtuluş savaşı bittiğinde her türlü giyecek ve yiyecek sıkıntısı en üst düzeydeydi. Kamu girişimciliğini, o dönemde özellikle iç kaynaklarla üretmenin önemli çabalardan biri olarak görmek gerekir.

Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte atılım dönemi başlamış; bilimsel, geleceğe dönük üretimin artırılması çabalarının en üst düzeyde olduğu dönem 1960 lara kadar etkisini sürdürmüştür. Bu dönemde, dünyadaki bilimsel gelişmeler iyi izlenmiş, uygulanmıştır.

Osmanlı döneminde özellikle ordunun gereksinimi olan atları yetiştirmek daha sonra da gıda gereksinimini karşılanması amacıyla bazı çiftlikler kurulmuştur. Bunlar, Bursa - Karacabey Harası (Çiftlikat-ı Hümayun), Eskişehir - Çifteler Harası (Çifteler Hara-yı Hümayunu), Ceyhan - Çukurova Harası ve Malatya Sultansuyu Harası'dır.

Ancak, sonradan bu kurumlar bozulmuş, ordunun ihtiyacı olan hayvanların halktan sağlanması yoluna gidilmişti. XIX. yüzyılda ise yabancı ülkelere at satın alınmaya başlandı. Bu durumun sürdürülemez olduğu görülünce de ordu ihtiyacı olan atların ülke içinde yetiştirilmesi işi yeniden ele alındı.

CUMHURİYET DÖNEMİ

Milli Kurtuluş savaşı bittiğinde ülke açtı ve hiç bir şeyi yoktu. Giysi bulmak bile sorundu. Öncelik beslenmeye ve giyinmeye verildi. Ama gelecek nesiller için, bilimsel gelişmeler ışığında üretimi

artırmak da bir başka amaçtı. Onun için ki şeker fabrikaları ve bez fabrikaları öncelikle kurulmuştur.

Cumhuriyet dönemini tarımsal kamu girişimciliği açısından iki dönemde incelemek gerekir. Birinci dönem Osmanlı'dan kalan haraların yeniden düzenlenerek açılması ve yeni hara ve inekhanların oluşturulması ki Tarım Bakanlığı Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde mevcut haralara ek olarak Maraş - Türkoğlu, Sivas - Hafik, Tekirdağ - İnanlı, Antalya - Boztepe, Çanakkale Kumkale, Van - Altındere ve Gölde inekhanları, Konya'da bir hara kurmuştur.

Türkiye 'de Cumhuriyetin ilk yıllarında bir hara ile beş aygır deposu bulunmaktaydı. Damızlık hayvan yetiştirme kurumları olarak tanımlanabilecek kuruluşların hemen hemen hepsi 1923'ten sonra şekillenmiştir. İzmir İktisat Kongresinin en önemli kararları arasında "İslah-ı Hayvanat Kanunu" hazırlanarak 1926 yılında yürürlüğe girmiştir. Hayvancılık konusunda en önemli gelişme haraların ve diğer hayvancılık kurumlarının oluşturulmasıdır. Bu kurumların ilki 1924 yılında faaliyete geçirilen Karacabey harasıdır (2). 1923 yılında kurulmuş olan İktisat Vekaleti bünyesindeki Hayvan Üretimi Şube Müdürlüğü tarım ve hayvancılığın geliştirilmesini amaçlamış ve Atatürk, 8 Nisan 1923'te yayımladığı bir bildiride, hayvancılık ve tarımın ıslah ve çoğaltılmalarını sağlayacak ilkelerin ortaya konulacağını açıklamıştır. Karacabey ve Çifteler

çiftlikleri 1926 yılında yürürlüğe giren 867 sayılı kanunla Ziraat vekaletine devredilip Veteriner Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışmaya başlamıştır (3). Milli kurtuluş savaşından sonra, savaş dönemleri boyunca bakılmayan ve hatta yıkıma uğrayan haralar yeniden ele alındı ve çalıştırılmaya başlandı. Bu aynı zamanda üretimin başlaması anlamına geliyordu. Bir yandan da en son teknolojilerin kullanılmaya başlanması için araştırmalar yapıldı. Biyoteknolojinin hiç bilinmediği ilk kuruluş yıllarında, Dünya'da sun'i tohumlamayı ilk uygulayan Sovyetler Birliği'ne Tarım Bakanı ve veteriner hekimler gönderilerek, Karacabey'de -dünyada ikinci ülke olarak- atlarda sun'i tohumlama uygulaması başlatıldı. Sonraki yıllarda sun'i tohumlama siğir ve koyunlarda uygulandı. Zamana göre et ve süt verimi yüksek Karacabey Esmeri siğir ırkı ve teksil sanayinin gereksinimi olan yapığı üretimini gerçekleştirmek amacıyla Karacabey merinosu koyun ırkı bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkarıldı. Keza yük taşıma işlerinde kullanılmak üzere hafifler atları da yetiştirilip çevre çiftçilerine satışı yapıldı.

Cumhuriyetin ilk 10 yılında 3 hara, 5 inekhane ve 4 numune ağılı ile hemen her ilde bir aygır deposu açılmıştır. Karacabey Harası'na ilave olarak 1930 yılında Sultansuyu Harası, 1934'te Çifteler Harası yeniden oluşturularak faaliyete geçirilmiş ve aynı yıl Çukurova ve Konya Haraları kurulmuş ve

* Dr. Veteriner Hekim ve Kemerhisar eski Belediye Başkanı

1949'da Karaköy, 1950'de Altındere Haraları bunlara eklenmiştir.

Ziraat Vekili Mehmet Sabri Bey, Sovyet Hükümeti Ziraat Halk Komiseri'nin daveti üzerine Sovyet Rusya'ya geniş kapsamlı bir inceleme gezisi yaptı. Bu gezi yaklaşık 46 gün sürmüştür (4).

Mehmet Sabri Bey, bu gezisini Moskova, Leningrad başta olmak üzere Sovyetler Birliği'nin birçok eyalet ve kentine yapmıştır. Ziraat Vekilinin inceleme yaptığı alanlar şunlardır: Tarım bankaları, sendika ve kooperatifler: tarım sendikaları, tarımla ilgili bilimsel kuruluşlar, kırsal, sütçülük, bölgesel, kendir ve keten kültürleri, patatesçilik kooperatifleri, bağcılık, şarap gibi üretim birlikleri, bilim ve eğitim kuruluşları: Su bilimi kuruluşu, tarım akademileri ve enstitüleri, balık yetiştirme enstitüsü, arazi ölçümü enstitüsü. Veterinerlik Enstitüleri, ormancılık enstitüsü, bilimsel iyileştirme enstitüsü, tarım enstitüsü genetik merkezi, veterinerlik: veterinerlik tesisleri, veterinerlik kurumları, Tarım işletmeleri: Tütün işletmeleri, botanik

bahçeleri. Atçılık: atçılıkla ilgili olarak haralar, devlet haraları. Tarım uygulama alanları: Deney tarlaları, traktör çiftliği, tarım deneme istasyonları, devlet çiftliği. İdari birimler: Köylü tarım yönetimleri, bölgesel, yerel ve merkezi tarım yönetim birimleri. Bu programdan da anlaşılacağı üzere bu gezide, Sovyet Rusya'da programda yer alan yerleşim birimlerinde tarım, hayvancılık ve ormancılık alanında ne kadar önemli tesis, işletme, eğitim birimi ve uygulama alanı varsa hepsi görülmüştür.

Bu gezinin Türkiye'ye kazanımlarından birisi atlarda uygulanan sun'i tohumlamadır. Sun'i tohumlama dünyada ilk olarak çiftlik hayvanlarında 18. yüzyılın sonunda Rusya'da uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye ise Rusya'dan sonra dünyada bu uygulamayı seçen ikinci ülke konumundadır. Ziraat Vekili Mehmet Sabri Bey, bu gezisinde Sovyetler Birliği'nde gördüğü yapay tohumlama çalışmalarının yararlarını kavramış ve İvanov'un asistanlarından Prof. Mihailov'u Türkiye'ye davet etmiş-

tir. Bu davet üzerine Türkiye'ye gelen Prof. Mihailov ilk olarak 1926 yılında Bursa Karacabey Harası'nda atlarda yapay tohumlamayı başlatmış ve bu konuda bir kurs açmıştır. Aynı zamanda kırsaklar üzerinde ilk suni tohumlama tatbikatını yapmıştır. Bu kursa ilk katılan veteriner hekimler sonraki yıllarda Türkiye'de ve Türkiye'ye dost kimi ülkelerde suni tohumlamanın gelişimine çok önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu uygulamaya refakat eden Nazım Uygur ile Tefvik Bulak Türkiye'de bu tekniği uygulayan ilk veteriner hekim olmuşlardır. Daha sonraki yıllarda Karacabey'den sonra Çifteler ve diğer haralarda da suni tohumlama çalışmalarına başlanmıştır.

Öte yandan Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte toprak tarımına da büyük önem verildi. 1925 yılından sonra Atatürk kendisine ait çiftliklerde geleneksel tarım anlayışının dışında modern tarım anlayışını getirmeye çalıştı. Köylüye örnek oldu. Cumhuriyet döneminde Ankara, Eskişehir, Erzurum ve Yeşilköy'de tahıl ıslah istasyonları; Adana ve Nazilli'de pamuk ıslah istasyonları; Adapazarı'nda patates ve mısır ıslah istasyonu; Bursa, Antalya, Diyarbakır, Edirne ve Denizli'de ipek böcekçiliği istasyonu, Kayseri'de yonca istasyonu, Antalya'da sıcak iklim nebatları ıslah istasyonu kuruldu. Ülkenin dört bir yanında fidanlıklar oluşturuldu. Bu fidanlıklarda üretilen meyve fidanları halka dağıtıldı.

Daha sonra ikinci dönem Zirai Kombinalar ve Devlet Ziraat İşletmelerinin kurulması dönemi başladı. 1937 yılında kurulmaya başlanan Zirai Kombinalar ordunun, gerektiğinde halkın gıda ihtiyacını karşılayacaktır. Bunun için yurdun değişik yörelerindeki hazineye ait boş araziler seçilir ve buralar çiftlik haline döndürülür.

Devlet Ziraat İşletmeleri ise, modern tarım tekniklerinin uygulanması, tarım sanayinin geliştirilmesi ve bu konularda çiftçilere önderlik ve öğreticilik görevi yapması amacıyla Atatürk'ün değişik tarihlerde kurduğu çiftlikleri bağışlamasıyla kuruldu. Bu çiftlikler de Zirai Kombinalarla 1950 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü adı altında toplandı. 1984 yılında ise hem hara ve inekhaneler ve hem de devlet üretim çiftlikleri Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü adı altında birleştirildi. Birleşmeden sonra bir bölümü doğrudan satılarak bir bölümü de kısmen ya da tamamen kiralanarak sayıları azaltıldı.

Zirai Kombinalar İdaresi tarafından kurulan çiftliklerin önemi, 1957 yılında yayımlanan bir kitapta şöyle anlatılıyordu (5): "Az zamanda kurulan bu çiftlikler, asırlardan beri işlenmemiş ve boş kalmış ve halkın dilinde çorak diye adlandırılan step manzaralı, çöl

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2008, A.Serdar Kürkbabaoğlu - Emek - Renkli sergileme.

karakterli toprakları büyük bir hamle ve gayretle sökerek mahsuldar bir hale sokmuş ve zirai kalkınmanın ana hatlarını vatan topraklarına çizmiştir... "Zirai Kombinalar İdaresi, kuş uçmaz, kervan geçmez diye vasıflandırılıp, köylüye çarık sattırdığı iddia edilen ıssız toprakları teknik vasıtalarla mahsuldar bir hale sokarak yüz binlerce ton buğday kaldırırken, etrafındaki köylü halkın idrakinde hayret ve takdirle karşılık bir intibah, asırların yapamadığı kalkınma hissini onun gönlüne yerleştiriyor ve bu demonstratif gösteriler ona teknik çalışmaların faydalarını telkine kafi geliyordu. "Birbirini takiben yurdun muhtelif köşelerinde kurulan 14 tane muazzam çiftlikler, ıssızlığa, yalnızlığa, kızgın güneşli ve buz nefesli bozkırlığa son verirken, insan azim ve iradesinin dünkü çölleri bugün nasıl bir cennet gibi yemyeşil hale soktuğunu tabiate haykırıyor ve çöllerde yükselen ağaçlar, yeşillenen bitkiler, tufan gibi buğdaylar yurttan bolluğun saadetini müjdeliyordu."

Zirai Kombinalar İdaresi 1943 yılından itibaren boş hazine toprakları üzerinde devlet çiftlikleri oluşturdu, tarımsal üretimi artırdı, çağdaş tarım teknik ve yöntemlerini köylüye tanıttı ve özellikle sıkıntılı dönemlerde halkın gıda ihtiyacının karşılanması açısından çok büyük katkılarda bulundu. Köylülere pulluk dağıtıldı. Traktör kullanan çiftçiler korundu. Ziraî Donatım Kurumu, çiftçinin tarım aleti, makine ve kimyasal gübre ihtiyacını sağladı. Halka parasız fidan verdi. Numune çiftlikleri açtı. Atatürk'ün Ankara'da Gazi Orman Çiftliği, Silifke'de Tekir, Yalova'da Baltacı, Tarsus'ta Piloğlu, Dörtöyl'de Karabasamak çiftlikleri ve Ankara'da Bira Fabrikası vardı. Dala-man Çiftliği en büyük numune çiftliği haline getirildi. Bu işletmeler 1925 yılından beri tarımda yeniliklerin uygulanması ve yaygınlaştırılmasında kullanılıyordu. Atatürk, 1937 yılı Haziran ayında bu çiftlikleri devlet hazinesine bağışladı. 10 Ocak 1938 tarih ve 3308 sayılı Yasa ile Atatürk tarafından bağışlanan bu çiftlikler, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na dönüştürüldü. Daha sonra çeşitli diğer çiftlik ve işletmeler de Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na katıldı. 1944 yılında bu kuruluşun bir Ziraat Aletleri Fabrikası vardı (6).

Toprağın işlenmesinden mahsul alınincaya kadar yapılan işleri ve kullanılan vasıtaların bütününü ifade eden Zirai Kombina Teşkilatı, 12 Şubat 1937 tarih ve 3130 sayılı kanunla Tarım Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuştur. Bu uygulamayla traktör ve tarım makineleri bir araya getirilerek makine parkları oluşturulmuş ve çiftçinin hizmetine sunulmuş, bunun yanı sıra yeni ziraat usulleri çiftçiye öğretilmeye çalışılarak, tarlasından daha fazla verim alması

Çifteler Harası / Eskişehir

sağlanmak istenmiştir. İlk dönem olarak tanımlanan 1937-1940 yılları arasındaki bu dönemde kombinaların bünyesindeki ziraat alet ve makinelerin sayısı artırılmaya çalışılmıştır. Zirai Kombina Teşkilatı'nın genişletilmesi amacıyla satın alınacak olan ziraat aletleri ile yedek parçaların memleketin zirai şartlarına ve hazine menfaatine uygun şekilde kliringli (takas) memleketlerden (7) satın alınması hususunda 4 Eylül 1939 tarihli kararname çıkarılmıştır (8). Ancak gerekli ziraat aletlerinin (harman makinesi, traktör, biçerdöver makinele-ri ile pamuk mibzerleri) kliring yolu ile alınması mümkün olmadığından 6 Mart 1940 tarihli kararname ile 1940 yılı döviz tahsisatından iki buçuk milyon liralık döviz ayrılarak, söz konusu makinelerin ABD'den alınmasına karar verilmiştir. 1942 yılına gelindiğinde Amerika'dan 300 kombinaya yetecek kadar traktör, traktör pulluğu, kùltivatör, biçerdöver ve harman makineleri getirildiği görülmüştür. Bu alanda yapılan çalışmalara karşın 1937 ile 1940 yılları arasında Zirai Kombinaların yaptığı çalışmalarda beklenen gelişme sağlanamamıştır. Kombinaların çok uygun fiyatla tarlayı sürme, ekme ve biçme işlemi yapması çiftçilerin birbiriyle anlaşmazlığa düş-

mesine neden olmuştur. Reşat Aktan bu durumu şöyle özetlemiştir; "Çiftçiye yardım usulünün kısa zamanda yozlaştırıldığı, hakiki ihtiyacı olanlar yerine köy ağalarının ve nüfuzlu kimselerin bu yardımlardan istifade etmeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden yer yer anlaşmazlık çıkmakta, Vekâlete mütemadiyen şikâyetler gelmekte idi. Bir taraftan da makinelerin kendi bölgelerine gönderilmesi için muhtelif bölgelerin çiftçileri ve mebusları taleplerde bulunmakta ve Vekâleti tazyik etmekte idiler. Öte yandan az bir ücretle devlet makinelerinden faydalanan kimseler bu kolaylığa alışmakta, ziraat işlerinin görülmesi için her zaman bu yardıma güvenerek tembelliğe temayül etmekte idiler." Kombinalar yoluyla köylünün modern alet ve makine satın alması teşvik edilmek istenmişse de başarılı olunamamıştır. Çiftçiye teknik bilgi ve işletme usulleri bakımından büyük bir şey kazandırılmamıştır. Bunların yanı sıra idare makinelerinin seyyar olması, daima yer değiştirmek zorunda kalması zaman kaybına yol açtığı gibi aynı zamanda makinelerin vaktinden evvel harap olmalarına da sebep olmuştur. Bu üç yıllık dönemde edinilen tecrübelerden hareketle, savaş şartlarının da etkisiyle kombinalara devlet adına ziraat yaptırılma çabası içine girilmiştir. Keza Asım Us bu devreyi şöyle değerlendirmiştir; "İşte hükümet bu şekilde bir tecrübe devresi geçirdikten sonra Ziraat Vekâleti emrindeki kombinaları halk hesabına çalıştırmaktan ise devlet hesabına ziraat yapmaya ve istihsal edilecek mahsulât ile ordu ihtiyacını temin etmeye karar vermiştir... Hulusa devlet vasıtaları ile şimdiye kadar memleketimizin işlenmeyen topraklarında harp ziraatı yapmak Cumhuriyet hükümetinin milli iktisat hayatına getirdiği en feyizli hareketlerden biridir. Bundan sonra devlet ordunun yiyecek ihtiyaçlarını mümkün olduğu nispette kendi vasıtaları ile istihsal edecektir ve ileride harp ziraatında ordu vasıtalarından da faydalanılacaktır." Zirai Kombinalar

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2008, Velittin Kalınkara -Eğitim yerine - Renkli sergileme.

Kurumu elinde bulunan 300 traktörlük makine parkına ilaveten 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu kredisinden alınan 10.000.000 liralık kredi ile genellikle kurak olduğu için boş olan 1.674.150 dönümlük arazide 1942 ile 1945 yılları arasında 13 işletme kurmuştur. Bu işletmeler Ankara'da (Polatlı ve Bala), Konya'da (Altınova, Başkuyu, Gözlü ve Özden), Kırşehir'de (Malya ve Çiçekdağı), Sivas'da (Ulaş), Amasya'da (Gökhöyük), Samsun'da (Gelemen), Niğde'de (Kocaş) ve Urfa'da (Ceylanpınarı) bulunan çiftliklerdir(58). Ragıp Ziya Mağden savaş yıllarında Zirai Kombinaların çalışmasının özellikle hububat ihtiyacının karşılanmasında büyük katkı sağladığını şu sözleriyle ortaya koymuştur; "...Bu devre esnasında çiftçilerimizin ofise senelik teslimatı 300.000.000 kiloyu ancak buluyordu. Buna karşılık Zirai Kombinaların, tek başlarına Toprak Mahsulleri Ofisine olan teslimatı 100-150.000.000 kiloya yaklaşmış bulunmakta idi. Yani, Zirai Kombinalar kendi başlarına memleket istihlâkının üçte birini temin etmek durumuna geçebilmişlerdi."

ÇİFTELER HARASI

1830'da Eskişehir yakınlarındaki Çifteler Harası kuruldu. Çifteler Harasının ilk nüvesini, XVIII. Yüzyıl ikinci yarısında tüm İmparatorluk topraklarında yaygın biçimde yerel yönetimlerde güç ve iktidarı ele geçiren "ayânlar"dan (9) biri, Eskişehir bölgesine hakim olan Kumarcı Abdullah'ın çiftliği oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyıldan itibaren güç kazanmaya başlayan yerel egemenlerin yarıresmi adıdır. Dirlik sisteminin bozulmasından sonra devletin, asker ve vergi toplama işlerini üstlenen bu kişiler zamanla güç kazandılar. Kazanılan bu güç, bir süre sonra ailelere ve soylara da yansımaya başladı. Padişah II. Mahmut (1808 - 1839) zamanında, 1808 yılında devlet ayanların varlığını imzalanan sened-i ittifak ile onayladı. Daha sonra güçleri kırılarak padişahın en güvenilir unsurları haline geldiler. Ayan ailelerinin en önemlileri: Tepedenli Ali Paşa, Alemdar Mustafa Paşa, Çapanoğlu, Kara Osmanoğlu, Aynacıoğlu ve Sepetçioğlu'dur (10).

Ayânlığı ele geçiren Abdullah Ağa, bölgedeki malvarlığını hızla artırıp büyük bir çiftliğe dönüştürdü. XIX. Yüzyılın yenilikçi hükümdarı Sultan II. Mahmud'un saltanatının ilk devresinde merkezi otoriteyi yeniden kurmak için ayânlığa ve ayânlara karşı savaş açması, Kumarcı için de sonun başlangıcı oldu. Kumarcı, davet edildiği halde süregelen Osmanlı-Rus Savaşına katılmadığı gibi, bölgeden geçen orduya gıda vermemiştir. "Fermanlı" ilan edilerek üzerine Hüdâvendigâr Sancağı Mutasarrıfı el-Hâc Musta-

fa Paşa kumandasında kuvvet sevk edildi. Epeyce kanlı bir mücadeleden sonra malikânesi kuşatılıp ateşe verildi, kendisi de ele geçirilerek altmış yaşlarında olduğu halde idam edildi (1813). Cezanın eki olarak Kumarcı'nın büyük hırs ve emekle kurduğu çiftliğe el konulup hazineye kaydedildi. Bir süre III. Selim'in eşlerinden Zîbifer Kadın'a devir edildiği anlaşılan çiftlik, onun ölümüyle Kumarcı mâlikânesiyle birlikte hârâya dönüştürülerek üzerinde Çifteler Hâra-yı Hümayûnu kuruldu. 1863 yılında, 1416 at, 1106 sığır olmak üzere toplam 2 522 büyük baş hayvan bulunmaktadır. 1889 yılında çiftliğe bağlı dokuz şubedeki hayvan mevcudunu ayrı olarak gösteren bir başka listede 1060'ı at ve 789'u sığır olmak üzere toplam 1 549 büyükbaş hayvan mevcuttur. Sığır sayısının azalması büyük oranda iki sene önceki salgın hastalıktan (sığır vebası) kaynaklanan ölümlere bağlıdır. 1892 yazında yapılan bir başka tefiş notuna göre büyük baş hayvan sayısı 1 542'si at, 1 102'si muhtelif cins sığır ve az miktarda deve olarak tekrar 2 644'e yükselmiştir. 1914 yılında ikiye bölünen eski haranın

Çifteler ve İhsaniye şubesindeki tesisler ise bakımsızlıktan harâb oldu. Çiftlik en kötü günlerini Eskişehir'deki Yunan işgali sırasında yaşadı. Yeni şekliyle 1934'te Eskişehir yakınlarındaki Çifteler ve Aziziye haraları üzerinde kurulmuştur. Hara, 43.000 dönümlük bir araziye kaplar. Memleketimizin en eski harasıdır (9).

SULTANSUYU HARASI

Hara, 1865 yılında "Sultansuyu Çiftlikat-ı Hümayun" adı ile kurularak, ordunun binek atı, keçe, yapağı vb hayvansal ürün gereksinimlerini karşılama görevini yapmıştır. 1849 yılında Sultansuyu işletmesinin üzerinde kurulduğu arazi Harput valisi Mustafa Sabri Paşa, Harput Defterdarı Nazif Beyin oğulları ile Gümrükçüsü Ahmet efendiye işletilmek üzere verilmiştir. Bu şahıslar araziye istenilen şekilde işletemedikleri için 1872 yılında tekrar geri alınmış ve padişah emrine tahsis edilerek Çiftlikat-ı Hümayun şekline sokulmuştur. O dönemde bölgede meydana gelen isyanları ve çıkan karışıklıkları bastırmak amacıyla her defasında askeri birlikler göndermektense, Miralay Rahmi Bey komu-

Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf Arşivi 2009, Gülnur Beşçeli - Çoban Kız - Renkli sergileme.

tasında bir karargâh haline dönüştürülmüştür. Meşrutiyetin ilanından sonra (1908) Çiftlikat-ı Hümayun lağvedilerek hazineye devredilmiş, 1915 yılına kadar halka yarıya verilerek işletilebilmiştir. 1915 yılında halen hara merkezi olan Aziziye Kışlası ve civarındaki 500 dekarlık araziye bir tay deposu kurulmuş ve ilk defa HARA ismini almıştır. Osmanlı döneminde hara olan bu kuruluş 1924 yılında feshedilerek, yerine topçu alayı kurulmuştur. 1928 yılına kadar hizmetini sürdüren topçu alayı buradan kaldırıldıktan sonra, Doğu ve İç Anadolu illerinin, atlarında kan değişikliğini sağlamak ve aynı zamanda orduya hafif süvari atı ile çöl karakterine sahip safkan Arap atı yetiştirmek amacıyla yüksek vekiller heyetinin 29 Temmuz 1928 tarih ve 6943 sayılı karanamesiyle "Sultansuyu Harası" kurulmuştur. Halen Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğüne işletilen hara, hazineye ait 79.000 dönümlük bir arazi üzerinde kurulmuştur. Malatya'nın Akçadağ kazasındaki harada daha çok at neslinin ıslahına çalışılmaktadır 1984 yılından bu yana TİGEM bünyesinde faaliyetlerini sürdürmekte ve safkan arap atlarıyla ünlüdür. İşletme yöre çiftçisine tarım ve hayvancılık alanında destek de sağlamaktadır (11).

KARACABEY HARASI

1300 yıllarında Orhan Gazi'ye kayın-pederi Köse Mihail tarafından başlık hediyesi olarak verilen Karacabey Harası (Çiftlikat-ı hümayun), Osmanlı ordusuna at nesli ve çeşitli gıda üretim merkezi, keçe ve yapağı üretim merkezidir. Ancak asıl hara haline dönüştürülmesi 1876 yılında olur. Cumhuriyetin ilanından sonra 1924'te yeniden kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde Büyük Önder Atatürk'ün talimatıyla 1924-1930 yılları arasında "Karacabey Esmeri" olarak bilinen Montofon cinsi siğir, Merinos cinsi koyun ve safkan Arap atlarının yetiştirilmesiyle Türkiye'nin gözde bir tarım kuruluşu olma niteliğini sürdürmüştür (3).

Hara, ilk çalışmalarına Çifteler'den getirilen 10 aygır ve 95 kısırakla başlamış, sonradan damızlık İngiliz, yarım kan Arap atları, daha başka çeşitler yetiştirilmeye başlanmıştır. Haranın siğircilik kolunda safkan, yarım kan Montafon cinsiyle, manda üzerinde çalışılmaktadır. 1944'ten sonra bir süre domuz da yetiştirilmiştir. 1935'ten sonra geniş ölçüde Merinos üretilmeye başlamış, sonradan hara arazisi az geldiğinden 1943'te Bandırma yakınlarında Bandırma Merinos Çiftliği kurulmuştur. Karacabey Harası'nın arazisi 91.767 dönümdür.

ÇUKUROVA HARASI

Bu işletme 1898 yılında II. Abdulhamit emri ile "Anavarza Çiftlikatı Hümayunu Askerisi" adı altında kurulmuştur.

Anavarza ve civarındaki Ceyhan nehrinin devamlı yatak değiştirdiği sazlık ve kamışlık arazi II. Abdulhamit'in iradesiyle çiftlik namına tapuya kayıt edilmiştir. Daha sonra Handeresi, Sarıçam dolayları, Yılankale ve havalisi, Adalı ve Bebeli arazilerinin de katılmasıyla tapu kayıtlarına göre 880 000 dönüm araziye sahip bir işletme kurulmuştur. Bu işletmenin arazi haritası incelendiğinde 1 104 660 dekarı bulunmaktadır... Bu işletmenin sahip olduğu arazi 1898 yılına kadar göçer aşiretlerinin ve civar köylerin merası olarak kullanılmakta idi. Bu yıldan sonra kuruluş amacına uygun olarak ordunun ihtiyaç duyduğu atların yetiştirilmesi konusunda çalışmaya başlanması için çiftliğe iyi eğitilmiş iki tabur asker verildi.

Haranın işletmesi bu şekilde meşrutiyete kadar devam etti. Meşrutiyetle birlikte bu harada diğer benzerleri gibi kapatılarak çiftlikteki hayvanlar satıldı. Çiftlik bu durumu ile her yıl büyük zararlar açıyordu. Hara nihayet 1913 yılında 75 yıllıkna Fransızlara kiraya verildi. Fransız Şirketi daha yerleşmeden İttihat ve Terakki yöneticileri haranın gerçek kuruluş amacını hatırladıkları için Fransızların yerleşmesini önlemek amacıyla çevredeki köylüleri örgütleyerek Fransızlara karşı ayaklandırdı ve Fransızların yerleşmesini engelledi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Adana yöresini işgal eden Fransızlar tekrar haraya yerleşmek istedilerse de Kuvay-ı Milliye çetelerinin ani baskınları karşısında bunu başaramadılar.

Ziraat Vekâleti (Bakanlığı) ıslah müesseselerinin yeniden kurmaya başladığı zaman Çukurova'nın hayvan yetiştirmeye uygunluğu dikkate alınmış Vekalet Müsteşarı İhsan Abidin Bey'in önerisiyle 1927 senesinde Vekiller Heyeti kararı ile bu geniş saha hara kurulması amacıyla ile Ziraat Vekaletine devredilerek 1929 yılı sonunda çiftlik binalarında Mercimek Aygır Deposu tesis edilmiş ve Atatürk'ün

hediye ettiği 2 aygırla depo faaliyete başlamıştır (12).

Vekiller heyeti kararı ile devredilen arazi, eski Çukurova Askeri Çiftliği'nin bütün hudutlarını kapsıyordu. Ovada tarımın ilerlemesi, nüfusun artması ve köylerin çoğalarak büyümesi ile arazi ihtiyaçları artmış, ihtiyaç sahibi köylülerin şikayetleri üzerine, hara için 80 000 dönüm arazinin yeterli olduğuna karar verilerek fazla arazilerin bir komisyon kararıyla köylülere dağıtılması kararlaştırılmıştır (1930). Bunun gibi sebeplerle (idarenin arazisini ekip biçmemesi, sınır tecavüzleri, topraksız köylüye toprak dağıtımı, hazine avukatlarının umursamazlığı sonucu mahkeme kararları) haranın arazi varlığı 37 000 dönüme düşmüştür. Sonuç olarak hara 1931 yılında yeniden kurulmuştur.

KONYA HARASI (13)

Haranın Kurulumunda ilk önemli adım, 1914 yılında Vali Haydar bey zamanında atıldı. Bu çok gerekli yatırım için, büyük kısmı o yıla kadar "mahalle otağı" durumunda olan bu günkü hara sahası üzerinde duruldu. Vali Haydar Bey, bu boş araziye ele alarak, gerekli düzenlemelerle ve inşaatla, bir "çiftlik" haline getirdi. Başına da Todorı adındaki bir şahsı mühendis olarak getirildi. 1916 yılına kadar, artan ihtiyaçlar doğrultusunda çiftlik arazisi genişletildi. Konuklar Devlet Üretim Çiftliği'nden üç baş Arap aygırı, 25 baş yerli kısırak, iki boğa ve 30 baş da boz ırk inek getirildi.

Osmanlı Devletinin son zamanlarında kurulan bir çiftliktir. Çiftlik merkezinde, 1921 yılında "Ziraat Okulu" açıldı. Müteakip yıllarda besi ve kesim mahalleri ilave edildi. Konya Harası'nın tarihinde büyük etkileri olanlardan birisi de Vali İzzet Bey'dir. 1921 yılından önce mahalle sığırlarının otağı durumunda olan yakınındaki araziye, Vali İzzet Bey, "Numune Çiftliği" adıyla bir çiftlik kurdu. Şehrin doğusunda, Karapınar Yolu'nun sağ tarafında faaliyete geçirilen bu gerçekten güzel ve örnek çiftlik, şehre 7 km mesafede idi. Sağladığı faydalar üzerine arazisi, çevresinde yapılan istimlak ve satın alma gibi çeşitli yollarla büyütülüp, genişletildi. Ne var ki, araya giren bazı krizlerden dolayı 1932 yılında, gerekli yatırım ve yeniliklerden mahrum kalmıştı. Hususi Muhasebe'den yeterli tahsisat ayırlamamış, bunun sonucu olarak da, büyük emek ve ideallerle tesis ve teşkil edilen çiftlik, giderek mühim ve mahzun hale gelmiştir. Birkaç yılını bu şekilde sıkıntılı olarak geçiren çiftlik, 23 Haziran 1934'te Tarım Bakanlığı çiftliği, Konya Özel İdaresi'nden satın alarak tesisin, bir "hara" statüsüne kavuşturulması için, gerekli düzenlemeleri başlatmıştır. Sonuç olarak "Konya Harası"nın kuruluş yılını, bu tarih olarak kabul edebiliriz. Arazi miktarı 16000 dönümdür.

GÖLE İNEKHANESİ (14)

Türkiye’de hayvan ıslahı ve yetiştiriciliği ile ilgili çalışmalar, Cumhuriyet’in ilan edilmesi ile birlikte hız kazanmış ve konuya ilişkin yasal düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemelerden biri olan ve 1926 yılında çıkarılan “İslah-ı Hayvanat Kanunu” ile hara, inekthane ve aygır deposu kurulmasına uygun bulunan hazineye ait yerlerin, ihtiyaç üzerine Tarım Bakanlığına tahsis edilmesi, ayrıca hara, inekthane ve ağıllarda yerli ve yabancı ırktan hayvanların damızlık amacıyla çoğaltılması, aygırların depolara, diğer hayvanların ise ilgili nizamname şartları uyarınca ihtiyacı olan köylere bedelsiz dağıtılması ve damızlık hayvan sahipleri ile şirketlere bedeli karşılığında verilmesi hükme bağlanmıştır.

Kars, Erzurum ve Ardahan’ı kapsayan Kuzey Doğu Anadolu’da doğu kırmızısı bulunuyordu. Et, süt ve çekim verimi yüksek olan bu ırk geliştirmeye uygundu. Doğu kırmızılarının inekleri ortalama 300-350 kilo, boğaları ise 500-600 kg. gelmekteydi (15).

Söz konusu Yasaya dayanarak, Doğu Anadolu’da yetiştirilen hayvanların ıslahı amacıyla, 15 Eylül 1936 tarihli Başbakanlık Kararnamesi ile Kars’ta 20000 dönümlük alanda Cumhuriyet Döneminin ilk inekhanelerinden biri olan Göle İnekhanesi kurulmuştur. Zengin mera ve çayır varlığı nedeniyle kuruluş yeri olarak seçilen Göle ilçesinin Şerefiye köyü ile Kars’ın Merkez ilçesine bağlı Cılavuz mevkiinin Akpınar ve İsa çayırında yer alan araziler, inekthane, tay çiftliği ve boğa istasyonları binalarının inşası için Tarım Bakanlığına tahsis edilmiştir.

Bandırma Merinos Çiftliği, Boztepe, Göle, İnanlı ve Kazova inekhaneleri de, hara mahiyetinde olmamakla beraber, hayvan neslinin ıslahına çalışan kurumlardır.

LALAHAN ZOOTEKNİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

1951 yılında Ankara Keçisi ve tiftik ıslahı çalışmaları yapmak üzere Çifteler Harasına bağlı olarak kurulan Enstitü-müz, 1957 yılında doğrudan Tarım Bakanlığına bağlı bir Enstitü haline gelmiş ve çalıştığı konuları genişletmiştir. Zaman içinde alt yapısını tamamlayarak Suni Tohumlama, Embriyo Transferi, Yapağı-Tiftik ve Hayvan Besleme laboratuvarlarını kurmuş, Sığır Yetiştiriciliği, Koyun Yetiştiriciliği, Ankara Keçisi Yetiştiriciliği, Tavuk Yetiştiriciliği ve Tavşan Yetiştiriciliği konularında çalışmalarını sürdürmüştür. Bu faaliyetlerine en son teknolojiyi uygulayarak devam etmektedir. 1991 yılında Suni Tohumlama Laboratuvarı, 1999 yılında Yapağı-Tiftik Laboratuvarı, 2000 yılında Hayvan Besleme Laboratuvarı ve 2001 yılında Embriyo Transferi Laboratuvarı modern cihazlarla donatılmıştır. 2007 yılında

Genetik Laboratuvarı kurulmuştur.

1940 lardan sonra kurulmaya başlanan Zirai Kombinalar 1950 yılında Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü adı altında toplandı. 1984 yılında ise hem hara ve inekhaneler ve hem de devlet üretme çiftlikleri Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü adı altında birleştirildi. Birleşmeden sonra bir bölümü doğrudan satılarak bir bölümü de kısmen ya da tamamen kiralanarak sayıları azaltıldı.

BUGÜN

Bugüne geldiğimizde 17 Tarım İşletmeden oluşan bir Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü görüyoruz. Diğer işletmeler satış ya da kiralama yoluyla elden çıkarılmıştır.

Aslında çok daha verimli çalışabilecek olan bu kurumlar tam olarak amacına hizmet etmede de damızlık hayvan ve tohumluk tahıl, yem bitkisi üretimine, ülke ekonomisine, eğitimine katkıda bulunmaya devam ediyor. (16)

Altınova Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Anadolu Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Boztepe Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Ceylanpınar Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Çukurova Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Dalaman Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Gökhöyük Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Gözlü Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Karacabey Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Kazımkarabekir Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Koças Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Konuklar Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Malya Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Polatlı Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Sultansuyu Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Türkgeldi Tarım İşletmesi Müdürlüğü
Ulaş Tarım İşletmesi Müdürlüğü

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- (1) Kemal Tahir, Yol Ayrımı, İthaki Yayınları, s. 433.
- (2) A. Yaşar (1996), Osmanlı Döneminde ve Cumhuriyet Tarihinde Haralar. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, s.130
- (3) Karacabey’in Kısa Tarihçesi, (Araştırma: Sedat Okumuş), [https://www.xing.com/communities/posts/tarihce-1002680111].
- (4) Seyfi Yıldırım (2008), Osmanlı’dan Cumhuriyete Bir Bürokrat ve Siyasetçi: Mehmet Sabri Toprak (1878-1938) Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XXIV (71): 513-542.
- (5) Yıldırım Koç (2000), TİGEM’in Özelleştirilmesi ve ATATÜRK, Aydınlik Dergisi, 13 Ağustos 2000.
- (6) Selahattin Ögelman ve Atif Benderlioğlu (1944), İktisadi Devlet Teşekkülleri Hukuku, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara.
- (7) Sevilay Özer (2012), II. Dünya Savaşı Yıllarında Ekim Seferberliği, Cumhuriyet Tarih Araştırmaları Dergisi 8(15): 31-49.
- (8) BCA., 30.18.1.2/ 88/85/10. Hatta bu kararnameden daha önce 1 Nisan 1939 tarihinde Alman Gebrüder Röber fabrikasından 500 adet selektör makinesinin 1.250.000 lira tutmakta olan bedelinin yine kiling yolu ile ödenmesine karar verilmiştir.
- (9) BCA., 30.18.1.2/ 86/ 28/11. 52 BCA., 30.18.1.2/ 90/ 20/ 18. 53 Necati Turgay, “Zirai Kombinalar”, Ülkü Milli Kültür, Cilt 1, Sayı 7, 1 İncikanun 1942, s. 12-13. 54 Aktaran Doğan Avcioğlu, Türkiye’nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın, Birinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1984, s. 487. 55 “Devlet Çiftlikleri”, Ziraat Dergisi, Yıl 4, Sayı 44-45, Eylül 1943, s.
- (9) Zeynep Ertuğrul (2015), Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Eskişehir Çifteler Harası Yapıları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(38): 501-511.
- (10) Ekşi Sözlük [https://eksisozluk.com/ayan--206773].
- (11) Türkiye Kültür Portalı sitesi
- (12) Ömer Sağlam, II. Abdülhamit Bir Tefeci miydi?, 29 Ocak 2009, [http://www.turkishtimes.com/tr/content/2009/01/29/ii-abdulhamit-bir-tefec-i-miydi/].
- (13) Bahri Dağdaş, Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Resmi web sitesi
- (14) Asuman Kızıltepe, Berfin Melikoğlu Gölcü ve Ali Yiğit (2014), Göle İnekhanesi’nin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi, IV. National Symposium of The History of Veterinary Medicine and Professional Ethics 21-23 May 2014.
- (15) [http://www.isteaturk.com/haber/6540/ataturk-821un-direktif-ve-tavsiyeleri-isiginda-turk-tarimindaki-gelisimler-1].
- (16) TİGEM Resmi web sitesi

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Plastik Üretim Makinasının Silosuna Hammadde Yüklenmesi

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: Plastik şişe kapağı üreten bir makinanın silosuna (bunker'e) hammadde (yüksek yoğunluklu polietilen) aktarımı yapabilmek için, vinç ile kaldırılan big bag çuvalın altı bir işçi tarafından kesilmektedir. İşçinin bu çalışmalar sırasında karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. İşçinin ayağı korkuluk demirlerinden kayabilir. İşçi platform üzerine düşebilir.
2. İşçinin ayaklarından biri kayar ise, yana düşebilir. Bu esnada elindeki maket bıçağı kol, el, veya yüzünü kesebilir.
3. Big bag çuvalının altının kesilmeye başlamasıyla çıkan tozu (HDPE) soluyabilir. Solunum yolları rahatsızlıklarına uğrar.
4. Big bag çuval ve/veya vinç kollarının üzerine düşerek kolda ezilme, kırık ya da uzuv kaybı ile sonuçlanabilecek yaralanmaya uğrayabilir.
5. Boşaltma sırasında oluşabilecek statik elektrik ya da metal aksama temas eden arızalı bir elektrik kablosundan elektrik çarpabilir.

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Dr. Engin TONGUÇ
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Doç. Dr. Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL
Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Yrd. Doç. Dr. Taner AKPINAR
Yrd. Doç. Dr. Umur AŞKIN
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Prof. Dr. Yıldız TÜMERDEM

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç. Dr. Ömer Tunç SAVAŞÇI
Prof. Dr. Cahit TALAS
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan İŞIKLI
Tuncer UÇAROL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY

İÇİNDEKİLER

• ANIMSA

Nusret Fişek 102 Yaşında Etkinlikleri Kapsamında
Bir Resim Sergisi 2

• ANIMSA

Prof. Dr. Nusret H. Fişek 102 Yaşında
Anma Konuşması 4

• NÜFUS

Farklı Grupları Karşılaştırmada Bir Yöntem:
Direkt ve İndirekt Standardizasyon 7
Ferhat YILDIZ - Pınar OKYAY

• İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Yapı İşlerinde İş Kazaları Nasıl Önlenir ? 10
Mustafa TAŞYÜREK

• ANIMSA

Yaratıcı, Atılımcı ve Kararlı Bir Eğitim Önderi :
Mehmet Rüştü Uzel 14
A. Gürhan FİŞEK

• Sosyal Politika

Yıkılmadık Ayaktayız
(Tarımda Kamu Girişimciliği) 17
Bülent ILGAZ

• BULMACA

İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
Plastik Üretim Makinasının Silosuna
Hammadde Yüklenmesi 23
Mustafa TAŞYÜREK

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>
<http://www.osgb.fisek.com.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • **Faks:** 0312 425 28 01 - 395 22 71
• Web sayfası: www.fisek.org.tr
 - Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
 - Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Bu bir HAKEMLİ dergidir.**

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
- **Sayı:** 150 • Ocak - Şubat 2017
• **Ücretsizdir**
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No: 7 / 246
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • **Fax:** 0312 384 30 57
Baskı Tarihi : 28 Aralık 2016